

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Gašper Telič

**Parlamentarna desnica v Sloveniji: analiza volilnih
programov strank SDS, SNS in SLS**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Gašper Telič

mentor: izr. prof. dr. Vlado Miheljak

**Parlamentarna desnica v Sloveniji: analiza volilnih
programov strank SDS, SNS in SLS**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

PARLAMENTARNA DESNICA V SLOVNIJI: ANALIZA VOLILNIH PROGRAMOV STRANK SDS, SNS IN SLS

Delitev na desnico in levico sega v obdobje francoske revolucije in ta dihonomni koncept delitve političnega polja se je ohranil vse do danes. Politične stranke se tudi danes pozicionirajo na desnico ali levico.

V teoretičnem delu je predstavljena delitev med desnico in levico, definicija desnice, značilnosti skrajne desnice ter značilnosti desne sredine.

Namen raziskave je potrditi smiselnost ločevanja med desnico in levico, izpostaviti ključne značilnosti desnice ter na podlagi analize volilnega programa uvrstiti posamične stranke na polje desnice ali leve. V zaključku so prikazani rezultati analize, ki v različni meri potrjujejo izbrane hipoteze.

H1: Volilni program stranke SNS na parlamentarnih volitvah leta 2008 opredeljuje SNS kot desno stranko. H2: Volilni program stranke SLS na parlamentarnih volitvah leta 2008 opredeljuje SLS kot desno stranko. H3: Volilni program stranke SDS na parlamentarnih volitvah leta 2008 opredeljuje SDS kot desno stranko.

Ključne besede: desnica, volilni program, volitve, desna sredina

PARLIAMENTARY RIGHT IN SLOVENIA: ELECTION PROGRAMS ANALYSIS FOR SDS, SNS AND SLS

Division of the right and left dates back to the French Revolution and these two concepts of the political field are preserved to the present days. Even today, political parties position themselves on the right or left.

The theoretical part presents the division between the left and right, the definition of the right, key characteristics of the extreme right and key characteristics of the centre-right.

The purpose of the research is to confirm the reasonability of dividing the right and left, to expose key characteristics of the right and to position each party on the right or left according to the analysis of their political programs. The results of the analysis that in different extent confirm the chosen hypotheses are presented in the conclusion.

H1: The election program of the SNS party for the year 2008 parliamentary elections defines SNS as the right party. H2: The election program of the SLS party for the year 2008 parliamentary elections defines SLS as the right party. H3: The election program of the SDS party for the year 2008 parliamentary elections defines SDS as the right party.

Key words: right, election program, elections, centre-right

KAZALO VSEBINE:

1 UVOD	6
2 METODOLOŠKI OKVIR	8
2.1 Opredelitev ciljev preučevanja	8
2.2 Metode preučevanja	8
2.3 Hipoteze	8
3 DIFERENCIJACIJA MED »DESNICO« IN »LEVICO«	9
4 DESNICA	16
4.1 Definicija	16
4.2 Zgodovinski razvoj	17
4.2.1 Stara desnica	17
4.2.2 Srednja desnica	18
4.2.3 Nova desnica	18
5 DESNA SREDINA	20
5.1 Desna sredina v postkomunističnih državah Evrope	20
5.2 Politike desne sredine v vzhodni in centralni Evropi	22
6 SKRAJNA DESNICA	23
7 TEORIJA ANALIZIRANJA VOLILNIH PROGRAMOV	25
7.1 Manifesto reasearch group	25
7.2 Različni pristopi pri računanju strankarske pozicije na podlagi podatkov iz manifesta	27
7.2.1 Pristop po Budgeju, Robertsonu in Hearlu	27
7.2.2 Pristop po Laverju in Budgeju	27
7.2.3 Pristop po Laverju in Garryju	28
7.2.4 Pristop po Klingemannu	28
7.2.5 »Vanilla« pristop	28
7.3 Slabosti MRG pristopa	29
8 EMPIRIČNI DEL	31
8.1 Metodologija preučevanje volilnih programov	31
8.2 Analiza volilnih programov	34
8.2.1 Analiza volilnega programa Slovenske nacionalne stranke	34
8.2.2 Analiza volilnega programa Slovenske ljudske stranke	36
8.2.3 Analiza volilnega programa Slovenske demokratske stranke	38

8.3 Primerjava volilnih programov -----	40
8.3.1 Umestitev na desno ali levo dimenzijo-----	40
8.3.2 Odnos do planiranega gospodarstva -----	42
8.3.3 Odnos do tržnega gospodarstva-----	43
8.3.4 Odnos do socialne države -----	44
9 ZAKLJUČEK IN UGOTOVITVE -----	45
10 LITERATURA -----	48

KAZALO GRAFOV:

Graf 8.1: Deleži posameznih kategorij v volilnem programu SNS	34
Graf 8.2: Deleži posameznih kategorij v volilnem programu SLS	36
Graf 8.3: Deleži posameznih kategorij v volilnem programu SDS	38
Graf 8.4: Primerjava volilnih programov SNS, SLS in SDS na podlagi umestitve na desno dimenzijo po Leaverju in Budgeju	40
Graf 8.5: Primerjava volilnih programov SNS, SLS in SDS na podlagi umestitve na desno dimenzijo po Leaverju in Garryju	41
Graf 8.6: Primerjava odnosa volilnih programov do planiranega gospodarstva.....	42
Graf 8.7: Primerjava odnosa volilnih programov do tržnega gospodarstva	43
Graf 8.8: Primerjava odnosa volilnih programov do socialne države	44

1 UVOD

Zadnje volitve v državni zbor Republike Slovenije so potekale 21. 9. 2008. Na teh volitvah je sedmim strankam uspelo prestopiti prag parlamenta. Štirim izmed njih je uspelo oblikovati koalicijsko vlado, medtem ko so preostale tri stranke stopile v opozicijo.

Socialni demokrati, ki so zmagali volitve z 30,45 % glasov, so skupaj s strankami Zares – nova politika, DeSUS – demokratična stranka upokojencev ter LDS – Liberalna demokracija Slovenije prevzele izvršno vejo oblasti in oblikovale vlado. To vlado so mediji in širša javnost poimenovali leva vlada, medtem ko naj bi po poročanju medijev v opoziciji ostale desne stranke. To tako imenovano desno dimenzijo opozicije pa bomo poskusili preveriti tudi v nadaljevanju.

Opozicija je v državnem zboru Republike Slovenije zastopana s Slovensko demokratsko stranko, Slovensko nacionalno stranko ter Slovensko ljudsko stranko, ki je na volitvah nastopila skupaj s Stranko mladih Slovenije, ki pa na teh volitvah ni imela svojega lastnega programa. V diplomskem delu bomo analizirali volilne programe teh treh opozicijskih strank in skušali ugotoviti, če jih je možno na podlagi volilnega programa uvrstiti na desnico.

Razločevanje med levico in desnico se je prvič pojavilo v času francoske revolucije, ko je šlo predvsem za prostorsko delitev predstavnikov v skupščini. Ta dihotomna izraza sta se skozi zgodovino preoblikovala v politična in nazorska pojma ter sta še vedno aktualna in relevantna. Zanimivo je, da se je stara prostorska delitev ohranila vse do danes in da se delitev na levico in desnico ponavadi ujema tudi s sedežnim redom v parlamentu. Res pa je da je v primeru državnega zbora Republike Slovenije pomemben tudi vrstni red izbire sedežev. Tako poslanci Slovenske demokratske stranke sedijo na skrajni desnici, poslanci Slovenske ljudske stranke na desni-sredini in poslanci Slovenske nacionalne stranke na levi-sredini.

Ker sta izraza levica in desnica relativna, je težko določiti natančne kriterije za razločevanje med desnimi in levimi strankami. Stranke imajo lahko tako leve kot tudi desne značilnosti in karakteristike, vendar se ponavadi zgodi, da ena izmed obeh prevlada. To pa je najlažje ugotoviti z analizo političnih programov in manifestov strank, saj nam omogoča, da matematično določimo usmerjenost stranke.

Pri analizi volilnih programov opozicijskih strank si bomo pomagali z metodo, ki jo je razvila skupina znanstvenikov specializiranih za preučevanje političnih tekstov in manifestov. Eden izmed ustanoviteljev skupine »Manifesto Research Group« je Hans-Dieter Klingemann, ki je skupaj s kolegi razvil metodo analiziranja manifestov.

Metoda nam bo služila, da bomo razčlenili volilni program na posamezne trditve, ki jih bomo razvrstili v 7 specifičnih področji ter 56 specifičnih kategorij. Med temi 56 kategorijami bomo izločili 13 desnih in 13 levih kategorij, ki se jih upošteva pri matematičnem izračunu leve oz. desne usmerjenosti volilnega programa. Rezultat te analize nam bo pokazal, kaj so glavni poudarki in glavne preference volilnih programov strank ter kakšna je njihova usmerjenost.

V zaključku bomo potrdili ali ovrgli hipoteze na podlagi teorije in pridobljenih rezultatov iz analize trditev.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 Opredelitev ciljev preučevanja

- potrditi smiselnost ločevanja med desnico in levico
- izpostaviti ključne značilnosti desnice
- izpostaviti ključne značilnosti zmerne in skrajne desnice
- na podlagi analize volilnega programa uvrstiti posamične stranke na polje desnice ali levice

2.2 Metode preučevanja

Pri pisanju diplomskega dela bomo uporabili več metod preučevanja. Pri preučevanju teorije o desnici bomo uporabili analizo sekundarnih virov ter si pomagali z zgodovinsko in kronološko metodo. Pri opisovanju nekaterih ključnih pojmov bomo uporabili tudi deskriptivno metodo.

V drugem delu diplomskega dela, ko bomo analizirali volilne programe posamičnih strank, bomo uporabili analizo primarnih virov ter na koncu uporabili še primerjalno metodo, s katero bomo primerjali volilne programe strank.

2.3 Hipoteze

H1: Volilni program stranke SNS na parlamentarnih volitvah leta 2008 opredeljuje SNS kot desno stranko.

H2: Volilni program stranke SLS na parlamentarnih volitvah leta 2008 opredeljuje SLS kot desno stranko.

H3: Volilni program stranke SDS na parlamentarnih volitvah leta 2008 opredeljuje SDS kot desno stranko.

3 DIFERENCIJACIJA MED »DESNICO« IN »LEVICO«

»Desnica« in »levica« sta dva protislovna oz. nasprotna pojma, ki opisujeta soočanje različnih ideologij, gibanj in nazorskih usmeritev. Uporaba obeh izrazov sega že v čas francoske revolucije in že od tedaj deli politične misli in delovanja na dva pola. Ker sta izraza protislovna in opisujeta ideologije in gibanja na izrazito konflikten način, se izraza medsebojno izključujeta. Zaradi te izključujoče vloge obeh pojmov nobena doktrina ali gibanje ne more biti hkrati desna in leva. (Bobbio 1995, 33)

Pri diferenciaciji »levice« in »desnice« je pomembno, da izraza ne omejimo le na označevanje različnih ideologij, ker bi to predstavljalo nedopustno poenostavitev. Izraza namreč opisujeta poleg ideološke misli tudi nasprotujoče si programe, navzkrižja idej in interesov, ter navzkrižja, ki obstajajo v vsaki družbi. (Bobbio 1995, 35)

Razločevanje med »desnico« in »levico« ne izključuje prostora, ki se nahaja med obema skrajnostnima. Ta prostor lahko poimenujemo »sredina«, ki je tudi v splošni rabi. Torej »sredina« je osrednji prostor med skrajno levico in skrajno desnico, ki je določena prav s stališči obeh skrajnostnima in se umešča med njiju. (Bobbio 1995, 36)

Vključitev »sredine« kot tretje možnosti, ki v mnogih pluralističnih demokratičnih sistemih zaseda največji del političnega sistema, nikakor ne izključuje obstoja desnice in levice. Torej čeprav »sredina« izriva desnico in levico na obrobje politične biti v večini pluralističnih demokracijah, je moč »sredino« opredeliti in jo osmisliti ravno na podlagi desnice in levice. Torej »sredina« črpa ravno iz desnice in levice, ki sta v samem bistvu razlog za njen obstoj. Najboljši dokaz za obstoj tega dihotomnega modela v pluralističnih demokracijah je ravno odnos levice in desnice na obstoj »sredine«. Levica obravnava sredino kot desnico, ki se pretvarja da je sredina. Na drugi strani pa desnica sredino obravnava kot zakrinkano levico, ki se samo predstavlja kot sredina. (Bobbio 1995, 37-38)

Pomembno pri razlagi sredine je razlikovanje med vključitvijo tretje možnosti in vključujočo tretjo možnostjo. Vključitev tretje možnosti namreč išče prostor med desnico in levico, ki sta nasprotujoči, in ju s tem ne zanika, ampak ju samo med seboj oddalji ter preprečuje, da bi se med dotikanjem druga druge lotili. Vključujoča tretja možnost pa po drugi strani hoče izničiti

obe drugi možnosti. Nagiba se namreč k temu, da bi preseгла nasprotujoči se strani in ju z višjo sintezo kot takšni izničila. Vključujoča tretja možnost ima namen preseči delitev med desnico in levico in ju opredeliti kot eno samo dialektično totaliteto, namesto dveh nasprotujočih totalitet. (Bobbio 1995, 38-39)

Vključujoča tretja možnost se v političnem diskurzu pojavlja kot tretja pot, ki ne predstavlja neke sredinske točke med levico in desnico. Tretja pot namreč poskuša, da bi preseгла desnico in levico, torej se z razliko od sredinskega stališča ne postavlja na sredino. V praksi tretja pot predstavlja sredinsko politiko, ki noče predstavljati kompromisa med desnico in levico, ampak se hoče predstaviti kot samostojna oblika politike, ki presega deljenje na desnico in levico in ju hoče združiti kot njeno nasprotje in s tem preseči to delitev in jo izničiti. (Bobbio 1995, 39)

Pri razlagi desnice in levice je pomembno, da ena stran druge ne izločuje. Torej ko ena izmed njih prevlada, to ne pomeni, da izloči drugo. Tako v primeru prevlade desnice nad levico ali prevlade levice nad desnico ne govorimo o izločitvi ene na račun druge. Ravno nasprotno, v primeru prevlade sta obe nadalje sočasno obstajali v političnem prostoru in črpali svoj obstoj ravno v obstoju druge. Torej lahko govorimo o nujnosti obstoja ene strani za obstoj druge. To je še posebno razvidno v primeru povzpenjanja ene strani na račun druge. Kot primer lahko navedemo razpad fašizma, ki je bilo desničarsko gibanje. Po razpadu fašizma se je levica močno povzpela in je kazalo, da bo desnica izginila in da nima nobene možnosti za preživetje. Podobno kot je pred tem veljalo za levico pri vzpenjanju fašizma. (Bobbio 1995, 44)

Primerljivo z razpadom fašizma tudi pri krizi sovjetskega sistema ni prišlo do razpada oz. izginotja levice. Prišlo je samo do konca zgodovinsko natančno opredeljene levice. Levica se je ohranila, vendar se je preoblikovala. Zato lahko iz te ugotovitve trdimo, da ne obstaja samo ena vrsta levice, ampak da obstajajo številne levice, ki se skozi zgodovino prilagajajo in spreminjajo, in enako velja tudi za desnico. Poseben primer pri razlagi diade so prve demokratične volitve na evropskem vzhodu, kjer ni prišlo do čiste ločnice med strankami levice in strankami desnice. Vendar naj bi to bila le anomalija pri prehodu iz totalitarnega sistema v demokracijo. Torej naj bi bilo to le začasno obdobje do utrditve demokratičnih inštitucij, kjer se bodo stranke ponovno začele zbirati okoli obeh tradicionalnih polov. Torej ločnica med desnico in levico naj bi se ponovno izpostavila znotraj sistema. (Bobbio 1995, 46)

Pri diferenciaciji med desnico in levico igra pomemben faktor tudi razločevanje med skrajno in zmerno pozicijo znotraj obeh polov. Pri razločevanju na skrajnost in zmernost znotraj diade moramo upoštevati, da to ne predstavlja neke nove narave idej znotraj leve in desne, ampak gre predvsem za radikalizacijo in za posebne strategije, ki naj bi te radikalizirane ideje v praksi uresničile. Tako lahko vidimo, da imajo revolucionarji leve in protirevolucionarji desne, ki oboji predstavljajo skrajni pol diade, včasih tudi skupne avtorje. Ti avtorji niso skupni zaradi ločitve na desnico in levico, ampak zaradi razločevanja na skrajneže in zmerneže. Torej levi in desni skrajneži se v marsičem globoko razlikujejo od levih in desnih zmernežev. (Bobbio 1995, 51)

Tako lahko govorimo o skupni lastnosti med desnim in levim skrajnežem, ki se nahaja na točki, ko govorimo o protidemokraciji. Vendar je potrebno opredeliti to skupno lastnost, ki se ne povezuje zaradi vloge v političnem vesolju, ampak zaradi predstavljanja oz. razvrščanja na skrajni krili znotraj diade. (Bobbio 1995, 52)

Kot primer lahko navedemo komunizem in fašizem, ki predstavljata veliko antitezo med desnico in levico. Ta velika antiteza med obema ideologijama ne temelji na podlagi razvrstitve na skrajno in zmerno krilo znotraj diade. Torej fašizem in komunizem se izključujeta kljub skupnim sovražnikom, ki ga predstavlja demokracija s svojimi pravili, ki omogočajo zamenjavo med obema poloma. To razlikovanje pa temelji ravno na najbolj poudarjenih značilnostih, ki veljajo med desnico in levico. (Bobbio 1995, 57)

Pri razločevanju med skrajneži in zmerneži je pomembno dejstvo, da so zavezništva med skrajneži in zmerneži znotraj leve in desne možna. Medtem ko so zavezništva med skrajno levico in skrajno desnico nemogoča. Tako lahko vidimo, da so se v preteklosti sklepala zavezništva med fašisti in konservativci ter komunisti in demokratičnimi socialisti na drugi strani. Medtem ko je zavezništvo med fašisti in komunisti zgodovinski absurd. Torej ko govorimo o razločevanju med skrajneži in zmerneži znotraj desne ali leve, govorimo predvsem o razločevanju na podlagi metode. Medtem ko razločevanje med desnico in levico temelji predvsem na podlagi ciljev. (Bobbio 1995, 57-58)

V večstrankarskih demokratičnih sistemih je danes še vedno pomembna razvrstitev na desne in leve. Danes se še vedno uporabljajo izrazi kot so »parlamentarna desnica«, »parlamentarna levica«, »desna vlada« in »leva vlada«, ki imajo še vedno pomembno sporočilno moč. (Bobbio 1995, 59)

Pri diferenciaciji med desnico in levico je po Laponceu sveto oz. versko vprašanje preseženo. Tako da glavno funkcijo pri opredelitvi desnice prevzema tradicija, medtem ko glavno funkcijo pri opredelitvi levice prevzem koncept emancipacije. Sklicevanja na tradicijo naj bi predstavljalo stalno točko diferenciacije med diado levica-desnica. (Bobbio 1995, 73)

Na podlagi zgoraj navedenega naj bi desnica predvsem skrbela za obstoj tradicije in se ukvarjala predvsem z vprašanji, ki so povezani z reševanjem tradicije. Medtem ko levica skrbi predvsem za emancipacijo in za osvoboditev izpod verig, ki so bile vsiljene na podlagi rasnih, razrednih in drugih privilegijev. Torej sta tradicija in emancipacija temeljna cilja desnice in levice in katerim se nobena izmed njiju ne more odpovedati. Zaradi te potrebe po doseganju teh ciljev desnica in levica uporabljata različna sredstva. Lahko se zgodi, da posegata po istih sredstvih in se s tem posledično stikata ali celo zamenjata vlogi. Vendar kljub temu desnica in levica ne prenehata biti tisto, kar sta. (Bobbio 1995, 75)

Pri razločevanju med desnico in levico je pomembno, da ju ne jemljemo kot absolutna koncepta, ker to nista. Torej desnica in levica predstavljata relativna koncepta, ki nista vsebinska ali ontološka koncepta in ne predstavljata točno določene vsebinske vrednosti. Izraza levica in desnica tako ne moremo enačiti z izrazi komunist ali liberalec, ker ne označujeta točno določene vsebine, ampak označujeta vsebine, ki se razlikujejo glede na čas in razmere. Pomembno je tudi, da se levica v tem pogledu opredeljuje glede na desnico. Torej levica predstavlja nasprotje desnice, kar z drugimi besedami pomeni, da ni moč biti hkrati levica in desnica ter da nasprotja med njima ostajajo ne glede na spreminjanje vsebine obeh polov diade. (Bobbio 1995, 84)

»V političnih vedah je poznan pojav »levičarjenja«, ki je simetričen s pojavom »desničarjenja« in v katerem ima težnja po pomikanju na skrajne pozicije v razmerah posebne družbene napetosti za posledico oblikovanje levice, ki je še bolj radikalno na levi kot uradna levica, ter desnice, ki je še bolj radikalno na desni kot uradna desnica – levi ekstremizem

potiska levico bolj na desno, tako kot desni ekstremizem potiska bolj na levo desnico.«
(Bobbio 1995, 84-85)

Ravelli predlaga pri preučevanju desnice in levice pet meril za razlikovanje med desnico in levico: (Bobbio 1995, 86)

1. Na temelju časa (napredek – ohranjanje)
2. Na temelju prostora (enakost – neenakost)
3. Na temelju podanikov (samo usmerjanje – usmerjanje od zunaj)
4. Na temelju funkcije (spodnji razredi – zgornji razredi)
5. Na temelju modela spoznavanja (racionalizem – iracionalizem)

Vendar Ravelli ugotavlja, da je edino pravo in pomembno merilo za razlikovanje desnice in levice merilo, ki temelji na prostoru, in sicer razmerje med enakostjo in neenakostjo. To merilo naj bi bilo edino, ki je privedlo do konvergence teh prvin. Torej Ravelli sam izpostavi, da ostala merila ne prikazujejo realnega razmerja med levico in desnico. Za doseganje realnih meril bi bilo potrebno vključiti prav vrednote enakosti, oz. je ključnega pomena prav enakost kot vrednota. (Bobbio 1995, 86)

»Koncept enakosti je relativen in ne absoluten. Relativen je vsaj zaradi treh spremenljivk, ki jih je treba upoštevati vselej, ko se začne razprava o večji ali manjši zaželenosti in/ali večji oz. manjši uresničljivosti enakosti: a) subjekti, med katerimi naj bi delili dobrine ali obremenitve; b) dobrine ali obremenitve, ki naj bi jih delili; c) merila, na podlagi katerih naj bi delili.«
(Bobbio 1995, 87-88)

Če povemo z drugimi besedami, gre pri prerazdelitvi za tri vprašanja, ko govorimo o enakosti. Prvo se moramo vprašati – enakost med kom. Drugo vprašanje je – enakost v čem. In tretje vprašanje je – enakost na podlagi kakšnega merila. Na podlagi odgovorov na ta tri vprašanja lahko razvijemo različne egalitarne delitve. To velikansko število različnih primerov egalitarnosti se med seboj lahko zelo razlikuje. (Bobbio 1995, 88) Pri tej točki je potrebno poudariti tudi razlikovanje med egalitarnim odnosom in egalitarističnim odnosom, kajti pri razlaganju teorije enakosti se prepogosto krat zgodi, da razlagalci zapadejo v poenostavljanje in teorijo enakosti obdolžijo egalitarizma. (Bobbio 1995, 90)

Ko govorimo o zmanjševanju razlik oz. povečevanju enakosti v političnem polju, ne govorimo o odpravi vseh razlik. Torej ko levica govori o povečanju enakosti, ne zagovarja

odprave vseh razlik, ampak so samo njena načela bolj egalitarne narave. Na drugi strani pa desnica ne zagovarja odprave vseh enakosti, ampak predstavlja le nekoliko bolj neegalitarna načela. (Bobbio 1995, 93)

Ko govorimo o egalitarnosti in neegalitarnosti, se nam porajata dva predstavnika obeh pogledov. Prvi predstavnik egalitarnega ideala je Rousseau. Drugi, ki predstavlja neegalitarni ideal, pa je Nietzsche. (Bobbio 1995, 95) Torej če preučujemo odnos obeh avtorjev do enakosti, lahko z veliko verjetnostjo trdimo, da gre za izključujoča pogleda oz. stališča.

Razhajanje med Rousseaujem in Nietzschejem temelji ravno na odnosu oz. stališču do ustvarjenosti in izhodiščnega položaja enakosti in neenakosti. Rousseau meni da so ljudje rojeni enaki, vendar jih civilna družba naredi neenake. Družba je tako razlog, da ljudje izgubijo svojo enakost pri rojstvu in postanejo neenaki. To pomeni, da naravno stanje enakosti, zunanji dejavnik, ki je družba, spremeni v neenakost. Medtem ko Nietzsche meni ravno obratno. Ljudje so po naravi neenaki in je družba odgovorna, da s svojo čredno moralo, z vero, sočutnostjo in vdanostjo, naredi ljudi enake. Družba je po Nietzscheju odgovorna, da se naravno stanje neenakosti spremeni v enakost. Oba avtorja krivita družbo za nastanek enakosti ali neenakosti. Po Rousseauju družba povzroča neenakost, po mnenju Nietzscheja, pa ravno obratno enakost. (Bobbio 1995, 95-96)

Če govorimo o razlikovanju med desnico in levico na podlagi pozitivne ali negativne sodbe o idealu enakosti, lahko govorimo v najboljšem primeru le o razlikovanju med dvema idealnima tipoma. To pa predvsem zaradi dejstva, da se pri tej razlagi in ocenjevanju pomagamo z različnim dojemanjem razlogov, zaradi česar so ljudje enaki ali neenaki. (Bobbio 1995, 96)

Če govorimo o prvini, ki najbolje označuje desne doktrine in gibanja, ne govorimo o utopičnem širjenju neenakosti na vseh področjih družbe in politike. Govorimo le o tem, da te doktrine in gibanja poudarjajo lastnosti, ki delajo ljudi neenake, ne pa da bi poudarjali enake lastnosti. Na drugi strani pa desne doktrine in gibanja pospešujejo politične usmeritve, ki skušajo doseči, da se enakost med ljudmi ne bi povečevala, ampak da bi se neenakosti ohranjale. (Bobbio 1995, 98)

Pri diferenciaciji med desnico in levico lahko torej uporabimo merilo ideala enakosti. Za razlikovanje med skrajnim krilom in zmernim krilom znotraj desnice in levice uporabimo odnos do svobode. Če oboje združimo, lahko politične doktrine in gibanja uvrščamo shematično v naslednje štiri skupine: (Bobbio 1995, 105)

1. Skrajna levica (Egalitaristična in avtoritarna gibanja in doktrine. Kot glavni primer take opredelitve je v praksi možno uvrstiti jakobizem.)
2. Leva sredina (Egalitarna in libertarna gibanja in doktrine. Kot glavni primer take opredelitve je možno uporabiti izraz »liberalni socializem«, ki zajema vse socialnodemokratske stranke.)
3. Desna sredina (Neegalitarna in libertarna gibanja in doktrine. Kot glavni primer take opredelitve so konservativne stranke, ki spoštujejo ideal enakosti zgolj v primeru enakosti pred zakonom. Torej gre za primer minimalističnega egalitarizma.)
4. Skrajna desnica (Protoliberalne in protiegalitarne doktrine in gibanja. Kot glavni primer take opredelitve štejemo fašizem in nacizem.)

Zgoraj navedena shematična razdelitev v štiri skupine je sestavljena na podlagi zgolj dveh meril, ki sta temeljni merili za diferenciacijo med desnico in levico in za delitev znotraj obeh polov. Tako je možno na podlagi teh dveh meril razčleniti politično polje na levo in desno ter tudi na skrajno in zmerno. Tako lahko na podlagi te sheme ločimo med komunizmom in demokratičnim socializmom na levici ter na fašizem in konservativizem na desnici. Ta razdelitev tudi odgovarja na vprašanje zakaj lahko fašizem in konservativizem ter tudi komunizem in demokratični socializem v izjemnih kriznih razmerah postanejo potencialni zavezniki. (Bobbio 1995, 106)

4 DESNICA

4.1 Definicija

Desnico lahko definiramo kot relativno politično in nazorsko opredelitev. V desnico uvrščamo stranke, ki, gledano s strani predsednika, v večini parlamentih sedijo na desni strani. Desnica je tudi sinonim za politično in idejno, družbenonazorsko usmerjenost s pretežno konservativno vsebino. Torej desna gibanja in stranke vztrajajo pri družbenih, še posebej pa pri verskih in nacionalnih izročilih. (Sruk 1995, 63)

»V socialno ekonomski politiki daje desnica prednost kapitalu pred delom ter spodbujanju tekmovalnosti in iniciativnosti ljudi v tem, da si pomagajo sami, pred vladnim socialnim programi.« (Sruk 1995, 63) Ideja, ki stoji za to opredelitvijo je, da tekmovalnost med posamezniki za preživetje in čim večje uveljavljanje v socialnoekonomskem prostoru aktivira ljudi in vzpodbudi njihovo ustvarjalnost. Po drugi strani pa socialno podpiranje ljudi poleni in jih pasivizira. (Sruk 1995, 63)

V državah s stabilnim in z diferenciranim strankarskim sistemom lahko desne stranke delimo na konservativne, nacionalistične in tradicionalistične stranke. Na skrajni desnici se pojavljajo deklarirani ali pa tudi nedeklarirani fašisti. Tu je potrebno izpostaviti, da v posameznih državah srečamo zelo različne desnice in jih je težko opredeliti z absolutnimi pojmi. To še posebej velja za nove demokracije, v katerih se stranke še niso dokončno programsko in konceptualno osmislile. V novih demokracijah se stranke težje uvršča v desnico predvsem zaradi nenehnega spreminjanja programskih in konceptualnih osnov. (Sruk 1995, 63)

Desnico delimo tudi na zmerno desnico, desni center ter na skrajno desnico. Ta razdelitev je možna predvsem znotraj stabilnih in z diferenciranih demokracij, medtem ko je v novih demokracijah ta razdelitev nekoliko bolj kompleksna. V novih demokracijah se namreč pojavljajo stranke, ki so desne, vendar vključujejo in zastopajo zelo leve programe in ideje. Na drugi strani pa imamo tudi stranke z levimi simboli in imeni, ki se same poskušajo pozicionirati nekje na sredini ali celo v zmerni desnici. Zaradi tega je potrebno vsako stranko in grupacijo posamično preučiti in jo na podlagi celotne slike uvrstiti nekje na ustrezno mesto med skrajno levico in skrajno desnico. (Sruk 1995, 63)

4.2 Zgodovinski razvoj

4.2.1 Stara desnica

Obdobje stare desnice se začne s francosko revolucijo in traja celo 18. Stoletje ter velik del 19. Stoletja. To je desnica, ki nastane znotraj francoske revolucije in predstavlja zmagovalno stran revolucije, ki se ponuja kot »novi red«. Ta desnica naj bi bila v tem obdobju postmonarhična, republikanska ter domnevno tudi demokratična. (Kuzmanić 2003, 11) Sam izraz desnica izvira iz obdobja francoske revolucije in predstavlja banalno prostorsko metaforo, ki je nastala po naključju in je dala ime trajni dihotomni sestavi političnega vesolja. (Bobbio 1995, 62) Obdobje stare desnice je obdobje, ko desnico lahko označimo za konservativno. Torej konservativizem in stara desnica sovpadata. (Kuzmanić 2003, 11)

V obdobju francoske revolucije je predvsem po zaslugi stare desnice prišlo do ločitve cerkve od države. To je pomenilo, da se je družba kot taka začela ločevati od cerkve in se osamosvajati, tako da se je vzpostavila kot suveren. V tem primeru položaj suverena ne zaseda država ali politika, pač pa družba organizirana kot narod. S tem dejanjem stara desnica povzroči nastanek nacionalizmov, šovinizmov, rusizmov in številnih modernih oblik idej, ki so še vedno prisotne tudi v današnjem času. (Kuzmanić 2003, 13)

Glavne značilnosti stare desnice: (Kuzmanić 2003, 13-16)

- Zavrže boga v francoski revoluciji in vzpostavljeno družbeno gibanje loči od cerkve.
- Vzpostavi »novi red«, ki ga zmore zgraditi človek oziroma ljudstvo.
- Izpostavi družbo in ekonomijo, ki močno opredelita desnico in moderno.
- Negira enakost, ki postane stalnica pri definiranju desnice.
- Je antipolitična, politika je za staro desnico le tehnika vladanja podrejenim osebam, torej tistim, ki so po naravi manjvredni.
- Dojema demokracijo kot nekaj kar je na meji sprejemljivega. Opredeljujejo jo kot »Law and Order« sistem. Zato je pri stari desnici prišlo pogosto do suspenza demokracije.
- Temelji na elitizmu, ki je nujen za razumevanje desnice.
- Povzdiguje elite, ki naj prevzemajo vlogo vodij in vzornikov.
- Smatra ekonomijo kot civilno religijo oz. kot podoba sekulariziranega boga.

- Zavzema se za svobodo in je proti enakosti.

Torej stara desnica se nikoli ne postavi nasproti svobode. Je pa odnos do enakosti popolnoma drugačen. »Odločilne razlike se pri desnicah ne vzpostavljajo na točki svobode (in družbe), pač pa na točki enakosti (in politike).« (Kuzmanić 2003, 17)

4.2.2 Srednja desnica

Srednja desnica je izraz, ki pojmuje različna desna gibanja, stranke in režime, v obdobju 20. Stoletja, natančneje med leti 1920 in 1945. To obdobje je zlati čas desnice, v katerem je desnica v številnih državah na zahodu vladala na totalitaren in socialno-revolucionaren način. V primerjavi s staro desnico se razlikuje na točki terorja. Stara desnica je bila proizvajalka in otrok revolucije, ki se od revolucije umakne, medtem ko je srednja desnica revolucionarna brez strahu pred terorjem. Ko govorimo o srednji desnici, mislimo na vse strahote, ki jih je storila v svetovnem merilu v obdobju pred in med drugo svetovno vojno. »Srednja desnica se odločno in radikalno loči od stare ravno po tem, da absolutno ne premore kakšnega reflektiranega odnosa do nasilja ter da naravnost pade vanj.« (Kuzmanić 2003, 18)

Medtem ko stara desnica stavi na parlamentarizem, stranke, volitve, red, verjame v zakon, tradicijo in družino, pa srednja desnica premore nek nov naboje, ki negira ne samo obstoječo levico ampak tudi staro desnico. Torej srednja desnica močno nasprotuje parlamentarizmu, strankam in volitvam. To je najbolj zaznati na primeru Hitlerjeve Nemčije in Mussolinijeve Italije. Nasprotje se pokaže tudi pri odnosu do voditelja, ki ga srednja desnica ponovno malikuje, medtem ko v obdobju francoske revolucije voditelje sovražno giljotinirajo. (Kuzmič 2003, 18-19)

4.2.3 Nova desnica

Nova desnica je bližje stari desnici v svojem vrednostnem sistemu kot pa srednji desnici. Torej lahko rečemo, da je podedovala vrednostni sistem od stare desnice. Današnja nova desnica ni neolikana in primitivna kot srednja desnica, ampak je neprimerno bolj senzibilna. Se pa ohranja podobnost med srednjo in novo desnico predvsem na področju antisemitizma, ki je zaznan tudi pri novi desnici, vendar v drugačni obliki oz. v prenesenem pomenu. Vlogo

Judov tako prevzemajo številne skupine, katerim ne pripisujejo enakovrednosti. Te skupine so npr. južnjaki, homoseksualci, muslimani, vzhodnjaki,... (Kuzmanič 2003, 24-26)

»Novo desničar, skratka, ni ne staro desničar in ne neofašist, novo desničar je postfašist. Je tisti ali tista, ki je do konca sprejela »umazano meščansko igro« in se v njej, vrh vsega, dobro počuti: kot riba v vodi.« (Kuzmanič 2003, 26)

»Če nekoga danes označimo za neoliberalca in/ali neokonzervativca, nismo rekli nič bistveno drugega in drugačnega kot to, da je novodesničar.« (Kuzmanič 2003, 26)

5 DESNA SREDINA

5.1 Desna sredina v postkomunističnih državah Evrope

Stranke in politične grupacije desne sredine v postkomunističnih državah vzhodne in centralne Evrope si ne smemo predstavljati kot povrnitev v obdobje predkomunistične preteklosti ali pa celo kot čisto asimilacijo identitet in ideologij zahoda. Desna sredina je namreč produkt politik poznega komunizma, evropske integracije, domačih reform ter geopolitične preusmerjenosti po hladni vojni, ki je imela močan vpliv na njen razvoj. (Szczurbiak in Hanley 2006, 9)

Tri skupine desnih strank v postkomunističnih državah Evrope: (Szczurbiak in Hanley 2006, 10)

1. **Osrednje desno-sredinske stranke**, ki jih lahko povezujemo z zahodno evropsko desno-sredino. To skupino strank lahko poimenujemo tudi zmerna desnica, ki se deli na tradicionalne konservativce ter na liberalne konservativce.
2. **Široke populistično-nacionalistične stranke**, ki so odigrale pomembno vlogo pri nastajanju novih nacionalnih državah. To skupino lahko poimenujemo tudi desnica neodvisnosti.
3. **Nekdanje vladajoče komunistične stranke**, ki kombinirajo nacionalizem, socialni konzervativizem in ekonomski populizem. To skupino lahko poimenujemo tudi kot komunistična desnica ali pa komunistični konservativci.

Izraz desnica je kulturna in zgodovinska kategorija, ki se je ukoreninila v politični diskurz v večini postkomunističnih družb. Pomen identifikacija desnice je v razlagi razvoja in uporabe nacionalističnega in konservativnega diskurza različnih političnih sil. Tako je bila skupina nekdanjih vladajočih komunističnih strank jasno konzervativna v odnosu do sprememb. Široke populistično-nacionalistične stranke so smatrane, kot že ime nakazuje, kot enostavno populistične in nacionalistične. Pri tej skupini je možno zaznati nekonsistentnost in neopredeljenost do tem, ki se navezujejo na gradnjo države. Najbolj prepoznavne desnosredinske sile so osrednje desno-sredinske stranke, ki se same definirajo kot desne formacije in se povezujejo tudi s strankami in grupacijami evropske desne sredine. (Szczurbiak in Hanley 2006, 14-15)

Stranke desne sredine imajo skupen zgodovinski in organizacijski izvor. Izvirajo namreč iz opozicije do komunističnega režima in morajo biti razumljene kot nove politične sile, oblikovane s poznim komunizmom in s kasnejšimi politikami postkomunistične transformacije. Istočasno gre pri njih za sprejemanje liberalnih, neoliberalnih, konservativnih in neokonservativnih identitet in ideologij, ki so jim bile predstavljene in ponujene iz strani zahoda ali pa po diktatu mednarodnih finančnih inštitucij. (Szczerbiak in Hanley 2006, 15)

Ideologija desne sredine v postkomunistični vzhodni in centralni Evropi temelji na zgodovinskem diskurzu ter na idejah uvoženih iz zahoda ali pa idejah, ki so nastale v obdobju postkomunistične transformacije. Te ideologije lahko splošno razdelimo na tri pomembne ključne skupine: (Szczerbiak in Hanley 2006, 17)

- **Antikomunizem**
- **Konservativizem**, ki vključuje nacionalizem in populizem
- **Liberalizem**, ki vključuje tudi neoliberalizem

Antikomunizem je ena izmed redkih ideoloških načel, ki jih lahko zasledimo skoraj pri vseh desno-sredinskih strankah v postkomunistični vzhodni in centralni Evropi. Pozivi po radikalni dekomunizaciji so med najbolj značilnimi zahtevami novo nastalih desnih sil v letu 1990. V večini izmed teh držav je bila dekomunizacija ključna tema pri ustanavljanju novih političnih strank, vključujoč stranke desne sredine. Desno-sredinske stranke so bile najglasnejše zagovornice lustracijskih procedur namenjenih pregledu tistih na oblasti zaradi preteklih kolaboracij s komunističnim sistemom in komunističnimi varnostnimi aparati. Torej lahko govorimo o antikomunizmu kot o ideološkem mehanizmu, katerega so desno-sredinske stranke uporabljale za boj z levo-sredinsko konkurenco. Desna sredina namreč predstavlja levo sredino kot kontinuiteto komunističnega režima, sebe pa predstavlja kot edino relevantno silo, ki se zoperstavlja tej kontinuiteti. (Szczerbia in Hanley 2006, 17)

Veliko desno-sredinskih strank v zahodni Evropi je nastalo na podlagi razkola povezanega s socialno in ekonomsko modernizacijo ter z nacionalno formacijo. Medtem ko so se desno-sredinske stranke v postkomunistični vzhodni in centralni Evropi oblikovale na podlagi socialnih, kulturnih in tehnoloških sprememb, ki jih lahko opišemo kot postmodernizacija. Na

tej točki se postavlja pod vprašaj tudi pomembnost nacionalne države, ki z globalizacijo in procesi povezanih z evropsko integracijo izgublja svoj nabož. (Szczerbiak in Hanley 2006, 20)

Ko govorimo o desni sredini v postkomunističnih državah vzhodne in centralne Evrope, mislimo predvsem na stranke, ki iščejo podporo za programe, ki vključujejo elemente liberalizma in neoliberalizma, konservativizma ter elemente postkomunistične transformacije, modernizacije in evropeizacije na podlagi starejših zgodovinskih ideologij in identitet. (Szczerbiak in Hanley 2006, 22-23)

5.2 Politike desne sredine v vzhodni in centralni Evropi

Pri razumevanju politike desne sredine v postkomunističnih državah vzhodne in centralne Evrope je potrebno upoštevati vrsto političnih faktorjev, ki jih je potrebno marginalizirati ali reducirati na strukturne spremenljivke. Pri razumevanju politike desne sredine je potrebno upoštevati tudi vpliv povezovanja šibkega komunističnega režima in močne demokratične opozicije s pojavom močnih in zmerno desno sredinskih strank. (Szczerbiak in Hanley 2006, 4)

Torej politični faktorji, ki so ključnega pomena pri nastajanju in razlaganju desne sredine v postkomunističnih državah vzhodne in centralne Evrope, so: (Szczerbiak in Hanley 2006, 4)

- Odločitve sprejete s strani političnih akterjev v obdobju 1989-1991, močno vplivajo na razvoj desno-sredinskih strank in določajo tudi položaj le-teh v novo nastalem političnem sistemu.
- Večinski volilni sistem, ki privede do močnih in povezanih desno sredinskih strank, ter proporcionalni volilni sistem, ki proizvede šibke in manj povezane desno-sredinske stranke.
- Parlamentarni sistem, ki v večji meri proizvede močan desno-sredinski blok, ter predsedniški sistem, ki ne proizvede močnega desno sredinskega bloka.
- Ideologija in socialno povezane politične elite, ki skupaj formirajo močan blok desno sredinskih strank.
- Centralno oblikovane stranke, ki so institucionalizirane na podlagi teritorialnih penetracij

6 SKRAJNA DESNICA

Ko govorimo o skrajni desnici v zahodno evropskem strankarskem sistemu, je pomembno omeniti da je razlika med ekstremno desnico in desno sredino konceptualno jasna. V večini zahodno evropskih držav desno-sredinske stranke črpajo svojo identiteto na izkušnji redemokratizacije po letu 1945. Medtem ko je ekstremna desnica v zahodni Evropi nastala predvsem v 1970-tih letih kot odgovor na kulturne in socialne premike v sodobnih kapitalističnih družbah. Zato je v zahodnih strankarskih sistemih možno jasno definirati ekstremno desnico, ki ima lastne značilnosti, izvor in karakteristike. (Szczzerbiak in Hanley 2006, 16)

Medtem je razlikovanje med desno sredino in skrajno desnico v postkomunističnih državah vzhodne in centralne Evrope precej manj jasno. Na to je predvsem vplival integralni nacionalizem, avtoritarni konzervativizem in tudi kolaboracija s fašizmom, ki je zgodovinsko definiral desnico v mnogih izmed postkomunističnih držav. Pomembno je tudi, da sta ekstremna desnica in desna sredina nastali v obdobju demokratizacije po letu 1989. (Szczzerbiak in Hanley 2006, 16) S padcem komunizma se ekstremna desnica vzpostavi predvsem na temelju sovražnosti do priseljencev, manjšin, liberalno usmerjenih intelektualcev ter bivših komunistov.

»En možen način konceptualizacije je, da desno-sredino vidimo kot prizadevanje za pomiritev liberalno-kapitalistične modernizacije s tradicionalnimi moralnimi vrednostmi in specifičnimi lokalnimi in nacionalnimi identitetami ter ekstremne desnice kot prizadevanje za mobilizacijo radikalne manjšine za doseg alternativ tej modernizaciji.« (Szczzerbiak in Hanley 2006, 16)

»Skrajno desnico najboljše opredeljujejo štiri politične sestavine: nestrpnost, protidemokratska stališča, sovraštvo do univerzalnega razuma in poudarjanje tradicionalnih vrednot.« (Rizman 1998, 249)

Sinteza različnih raziskav in prispevkov k analizi ekstremne desnice razkriva določene elemente, ki jih lahko smatramo kot ključne pri skupni analizi ekstremne desnice: (Hainsworth 2000, 9)

1. nacionalizem

2. ksenofobija
3. rasizem
4. antidemokracija
5. podpora močne države

Poleg naštetih elementov daje ekstremna desnica močan poudarek tudi na varnost, etično identiteto ter izključevanje. (Hainsworth 2000, 9)

Medtem ko oblikovanje delovne definicije za ekstremno desnico potrebuje omejitev definicije s ključnimi kriteriji, ki so značilni za večino demokracij. Taka restriktivna definicija ekstremne desnice vključuje najmanj tri temeljne značilnosti: (Betz 1998, 2)

1. Fundamentalistično zavračanje demokratičnih pravil igre, individualne svobode in principa individualne enakosti in enake pravice za vse člane politične skupnosti.
2. Uvedba avtoritarnega sistema v katerem pravice temeljijo na predpisanih karakteristikah, kot so rasa, etničnost ali religija.
3. Sprejetje propagande ali nasilja kot nujno sredstvo za doseganje političnih ciljev tako doma kot v zunanji politiki.

7 TEORIJA ANALIZIRANJA VOLILNIH PROGRAMOV

7.1 Manifesto reasearch group

Preučevanje manifestov in političnih programov sega v leto 1979, ko je bil ustanovljen »Manifesto Research Group«. Ta evropski konzorcij za politično raziskovanje je bil ustanovljen s strani mednarodne skupine politologov z namenom preučevanja strankarskih pozicij do določenih politik v nekem časovnem obdobju ter tudi opravljanja meddržavne primerjave. Ključno področje preučevanja je bila analiza volilnih programov. Delo skupine se je leta 1989 razširilo, ko je se je pojavil »Comparative Manifestos Project«, ki ga je vodil Hans-Dieter Klingemann z berlinskega Znanstvenega centra za socialne raziskave. S tem primerjalnim projektom se je raziskava na področju manifestov in političnih programov strank razširila v vse države OECD in tudi v 24 držav centralne in vzhodne Evrope. (Alonso in Gomez 2008, 1)

»Glavna naloga skupine »Manifesto Research Group« je bila razvoj klasifikacijske sheme, ki bi varčno pokrivala vso vsebino volilnih programov iz primerjalne in longitudinalne perspektive.« (Alonso in Gomez 2008, 1)

Klasifikacijska shema, ki je namenjena za »Comparative Manifestos Project«, je sestavljena iz 56 kategorij, ki so razdeljene na 7 skupin. Vsaka izmed teh sedmih skupin predstavlja določeno politično pozicijo oz. idejo. Klasifikacijska shema je sestavljena iz 26 bipolarnih, 29 unipolarnih ter ene splošne pozicije oz. tematike. Vsak stavek v političnem programu oz. manifestu je potem klasificiran v eno izmed teh 56 kategorij. Kot primer lahko navedemo dve taki kategoriji: »širitev socialne države« in »omejitev socialne države«. Po kvalifikaciji vseh stavkov v političnem programu ali manifestu se izračuna odstotke za vsako posamezno kategorijo. Na podlagi teh izračunov odstotkov vsake kategorije se določi pomembnost posameznih področij strankarske politike za stranko, katere politični program je bil preučen. Zanesljivost teh baz podatkov je bila tudi uspešno preizkušena na različnih primerih in priložnostih. (Alonso in Gomez 2008, 2)

Pri preučevanju usmerjenosti stranke na levo ali desno je pomembno preučiti leve in desne strankine pozicije znotraj strankinega volilnega programa ali manifesta. Pomembno je pozicionirati vsebino posamičnih strankinih politik na levo ali desno. To pozicioniranje posameznih strankarskih politik je tudi močno vplivalo na samo razmejitev na levo in desno ter pripomoglo k bolj jasni konceptualizaciji leve in desne ideologije. (Gabel in Huber 2000, 95)

Pri preučevanju pogostosti pojavljanja določenih strankarskih politik je potrebno upoštevati, da nekatera stališča ne umeščajo strankarske politike na levo ali desno. Vsi strankarski poudarki znotraj volilnega programa ali manifesta tako ne poudarjajo ideološke delitve, ampak lahko predstavljajo le pomembno točko strankarskega programa, ki je ideološko neopredeljena in predstavlja le pomembno strankarsko politiko. (Gabel in Huber 2000, 95)

Dva konceptualna okvirja obstajata pri razlagi levih in desnih strankarskih pozicij v manifestih na podlagi leve in desne ideologije. Prvi konceptualni okvir vključuje jasno opredeljen argument o vsebini politike na podlagi ločitve med levo in desno ideologijo. Prvi konceptualni okvir raziskuje določeno politiko znotraj manifesta, ki jasno opredeljuje ideologijo stranke. Vendar je pri tem načinu konceptualizacije predvsem problem vključevanja in izločevanja določenih tem ter določanje njihove relativne pomembnosti. Še večji problem predstavlja združitev informacij o specifičnih temah znotraj različnih politik, ki bi lahko stranke postavile na levo ali desno. Nasprotno pa drugi konceptualni okvir preučuje pozicijo stranke na določeno temo ter njen odnos v primerjavi z drugimi temami. Ključno raziskovalno vprašanje pri določanju leve ali desne strankine pozicije je torej empirično vprašanje, ki se ga razreši z uporabo »Manifesto Research Group« kodificiranja. (Gabel in Huber 2000, 96)

Štiri področja, kjer je podatkovna baza od »Manifesto research project« najbolj uporabna in je že bila tudi uspešno uporabljena, so: (Alonso in Gomez 2008, 2-3)

1. Merjenje sprememb strankarskih politik in uvrščanje strankarskih politik na dimenziji levo-desno. To je pomemben indikator strankarskih politik, ki predstavi ideologijo strank in jo uvršča v določeno skupino strank, ki imajo enake karakteristike.

2. Predstavlja izziv splošno sprejeti sodbi o delovanju strankarskih sistemov. Stranke namreč ne postajajo vedno bolj enake in delitev na leve in desne stranke je še vedno aktualna. Ideja o koncu ideologije in primer »catch-all« stranke pri raziskavi ne dobi empiričnih dokazov.
3. Omogoča analizo odnosov med strankami in njenimi volivci. Torej preučuje primerljivost in združljivost med volilnimi programi političnih strank na eni strani ter gibanji in preferencami njenih volivcev na drugi strani.
4. Omogoča analizo odnosov med strankami, vlado in dejansko sprejetimi politikami. Torej preučuje odnos med strankarskimi obljubami in sprejetimi politikami. Posebej podrobno preučuje tudi razmerje med strankarskimi pozicijami pred volitvami in strankarskimi pozicijami po vključitvi v vladno koalicijo.

7.2 Različni pristopi pri računanju strankarske pozicije na podlagi podatkov iz manifesta

7.2.1 Pristop po Budgeju, Robertsonu in Hearlu

Budge, Robertson in Hearl uporabijo analitično tehniko, ki je sestavljena iz dveh korakov za določanje pozicije strank na desno-levi dimenziji. Pri tem pristopu v prvem koraku razdelijo 54 stavčnih kategorij v 7 področij politik. Nato iz teh določenih sedmih politik izločijo še enega ali dva faktorja. Drugi korak pri tej analizi je, da vzamemo dva glavna faktorja izmed izbranih faktorjev iz prvega koraka. Domnevno naj bi prvi izmed teh dveh faktorjev pridobljenih z drugim korakom določal levo-desno pozicijo. (Gabel in Huber 2000, 97)

7.2.2 Pristop po Laverju in Budgeju

Laver in Budge uporabljata pristop, ki je bolj ekspliciten pri poskusu ocenjevanja strankinega položaja na polju leve in desnice. Pri tem pristopu se vzame 54 stavčnih kategorij in se jih razdeli v 20 dimenzij politik. Teh 20 dimenzij je razdeljenih na 13 enotnih kategorij kodificiranja in 7 kategorij, ki so seštevki več kategorij in ki te kategorije smiselno združujejo. Pri združevanju teh 7 kategorij je pomembno, da Laver in Budge uporabljata

veliko število preiskovalnih analiz za identifikacijo konsistentnih kategorij. (Gabel in Huber 2000, 97)

Laver in Budge pridobljenih 20 kategorij nadaljnjo razdelita v tri skupine z namenom razdelitve faktorjev na kategorije, ki so specifične za posamezne države. V prvo skupino sta uvrstila faktorje, ki konsistentno nakazujejo značilnosti levice. V drugo skupino sta uvrstila faktorje, ki konsistentno nakazujejo značilnosti desnice. V tretjo skupino pa sta uvrstila faktorje, ki niso konsistentno nakazovali značilnosti desnice ali levice. To trejo skupino sta pri raziskavi Laver in Budge izključila, tako da sta izračunala pozicijo strank na dimenziji levo-desno kot razliko med sumo ene in druge skupine. Torej razlika med skupino faktorjev, ki konsistentno nakazujejo značilnosti desnice, ter skupino faktorjev, ki konsistentno nakazujejo značilnosti levice, predstavlja pozicijo stranke. (Gabel in Huber 2000, 97)

7.2.3 Pristop po Laverju in Garryju

Laver in Gary sta nekoliko popravila oz. dodelala Laverjev in Budgejev pristop. Pri njihovem pristopu tudi odštejemo »leve reference« od »desnih referenc«, vendar potem delimo te razlike s celotnim odstotkom levih in desnih referenc. (Gabel in Huber 2000, 97)

7.2.4 Pristop po Klingemannu

Klingemann prednostno postavi sodbo o samostojni vsebini leve in desne ideologije, saj uporabi samo domače kategorije politik. V nadaljevanju analize uporabi glavne faktorje, s katerimi analizira te teme, ki so narejene na vsaki državi posebej. Nato uporabi te faktorje, ki preverjajo kategorije politik, da ustvari rezultate strankarskih faktorjev na lestvici od 1 do 10 in jih uporablja kot levo in desno dimenzijo. (Gabel in Huber 2000, 97)

7.2.5 »Vanilla« pristop

Pri tako imenovanem »Vanilla« pristopu se določa usmerjenost stranke na podlagi empirično vpeljane ključne teme, ki najbolj vpliva na široko polje strankine politike. Torej »Vanilla« pristop poskuša razkriti ključno temo in strankino pozicijo na to temo. Pri raziskavi so nekateri faktorji pomembnejši od drugih, vendar ta pristop predvideva, da so vse kategorije

potencialno povezane z levo in desno dimenzijo. To ne pomeni, da so vse kategorije enako pomembne pri določanju leve in desne dimenzije, ampak da pri identificiranju dimenzije dodeljuje različno težo kategorijam glede na obseg kovariacije z drugimi kategorijami. (Gabel in Huber 2000, 96)

Na podlagi faktorске analize ta pristop pozicionira stranke na levi in desni dimenziji na podlagi regresivnega točkovanja, ki je oblika standardne tehnike faktorškega merjenja. Na podlagi rezultata na tej lestvici lahko stranko uvrstimo na levo ali desno dimenzijo na podlagi normalizacije rezultata na lestvico z enajstimi točkami. Torej bližje kot so strankine pozicije na tej dimenziji do strankinih pozicij izmerjenih z drugimi načini, več zaupanja pri interpretaciji te dominantne dimenzije kot levo ali desno imamo. (Gabel in Huber 2000, 96-97)

V vseh pristopih je predpostavka da je ideologija specifičen fenomen, ki velja za vsako državo posebej. (Gabel in Huber 2000, 97)

7.3 Slabosti MRG pristopa

Pri različnih pristopih apliciranja »Manifesto Research Group« podatkovne baze nastajajo različni rezultati. Pri merjenju dejanske ideološke pozicije političnih strank na podlagi odvisnih spremenljivk nastajajo napake pri ocenjevanju teh pozicij. To se dogaja predvsem zaradi pomanjkanja teoretičnih smernic, ki bi nakazovale, kateri tipi strankarskih programov so najbolj dovzetni do sistematičnih napak. Potemtakem ne obstaja teorija, na podlagi katere bi lahko ugotovili tipe napak, ki so prisotni pri določenih strankah. Če povemo z drugimi besedami lahko predpostavljamo, da dobri programi za določanje strankarske pozicije vključujejo širok spekter strankarskih odnosov do širokega spektra tem, ki določajo pozicijo leve ali desne ideologije. Torej določitev tipa spremenljivk za dobro umestitev stranke na levo ali desno ni problem. Problem se pojavi pri razlaganju napak, ki nastajajo pri uporabi teh spremenljivk. (Gabel in Huber 2000, 100)

Spremenljivke, ki vplivajo na uspešno določanje pozicij strankarskih programov: (Gabel in Huber 2000, 100)

- **Dolžina programa.** Pri merjenju strankarski pozicij je pomembno, da so strankini programi primerno dolgi, kajti prekratki programi ne omogočajo zadostnih podatkov, s katerimi bi določili levo ali desno ideologijo.
- **Velikost stranke.** Velike stranke imajo širši spekter tem, ki omogočajo pridobitev velikega števila informacij, potrebnih za preučitev strankarskih pozicij. Medtem ko manjše stranke naslavljajo bolj specifične teme.
- **Participacija v vladi.** Stranke, ki si želijo participacije pri vladanju, običajno napišejo »boljše« programe. Ti programi zajemajo širok spekter političnih tem, ki jih morajo zagovarjati med politično kampanjo. Medtem ko se opozicijske stranke osredotočajo predvsem na specifične teme, ki najbolj izpostavljajo šibkosti vladajočih strank.
- **Neopredeljene teme.** Ekstremne stranke včasih poudarjajo različne politike, ki se razlikujejo od »mainstream« politik. V tem primeru težko pozicioniramo politiko na konvencionalno levo ali desno. Obstajajo pa tudi stranke, ki v veliki meri zagovarjajo stališča, ki jih ni mogoče opredeliti kot leve ali desne. Torej zagovarjajo stališča, ki niso kodificirana s 56 kategorijami.

Glavna slabost, ki se pojavlja pri preučevanju programov strank, ki ga uporabljajo znanstveniki z zbiranjem podatkov na način, ki ga uporablja »Manifesto Research Group«, se pojavi pri določanju ekstremne desnice in ekstremne levice. Torej stranke, ki teoretično predstavljajo ekstremno levico, na podlagi pridobljenih podatkov te stranke pozicionirajo bolj proti sredini. Enako velja tudi za stranke ekstremne levice. Torej teme, ki proizvedejo oziroma določajo ekstremno levico in desnico za strokovnjake in javnost, niso zajete v 54 kategorijah kodifikacije programov ali manifestov. (Gabel in Huber 2000, 102)

Še ena slabost, ki se pojavlja predvsem pri pristopu, ki sta ga uporabila Laver in Garry, je, da se z večanjem dolžine programov povečuje tudi možnost, da se stranke pozicionirajo nekoliko bolj na desno kot pa so pozicionirane na podlagi javnomnenjskih raziskav. (Gabel in Huber 2000, 102)

8 EMPIRIČNI DEL

8.1 Metodologija preučevanje volilnih programov

Za preučevanje volilnih programov strank bomo uporabili način za preučevanje volilnih programov, ki ga uporablja »Manifesto Research Group«. Celoten program bomo razdelili na posamezne trditve, ki jih bomo uvrstili v posamezne kategorije. Vsako trditev v volilnem programu poskušamo uvrstiti v eno izmed sedmih specifičnih področij politike in v nadaljevanju v eno izmed 56 kategorij.

Pomembno je omeniti tudi, da v programih obstajajo trditve, ki jih ni možno kodificirati, oz. jih ni mogoče uvrstiti v eno izmed 56 kategorij. Tako lahko v primeru, da trditve ni mogoče uvrstiti v eno izmed kategorij, ustvarimo podkategorijo, ki pa mora biti odobrena s strani »Manifesto Research Group«, ali pa uporabimo eno izmed podkategorij, ki je bila v preteklosti že preverjena in uporabljena. Obstaja tudi možnost, da trditve ni mogoče kodificirati zaradi oblike in značaja trditve same. Tako seštevek vseh trditev predstavlja seštevek kodificiranih kot tudi nekodificiranih trditev. Vsaka kategorija je tako spremenljivka, ki predstavlja določen odstotek.

Sedem področij politike in 56 kategorij, ki jih vključujemo v raziskavo, so: (Klingemann, 2006):

- 1. Zunanji odnosi.** To področje se deli na 10 kategorij. Pozitivni odnos do posebnih zunanjih odnosov, antiimperializma, vojske, miru, internacionalizma in evropske integracije. Negativen odnos do: posebnih zunanjih odnosov, vojske, internacionalizma in evropske integracije.
- 2. Svoboda in demokracija.** To področje se deli na 4 kategorije. Pozitiven odnos do svobode in človekovih pravic, demokracije in konstitucionalizma. Negativen odnos do konstitucionalizma.

3. **Politični sistem.** To področje se deli na 5 kategorij. Pozitiven odnos do: decentralizacije, centralizacije, vladne in administrativne učinkovitost in politične avtoritete. Negativen odnos do politične korupcije.
4. **Ekonomija.** To področje se deli na 16 kategorij. Pozitiven odnos do svobodnega podjetništva, ekonomskih vzpodbud, regulacije trga, gospodarskega planiranja, korporativizma, protekcionizma, keynesianskega upravljanja povpraševanja, produktivnosti, tehnologije in infrastrukture, nadzorovanega gospodarstva, nacionalizacije, ekonomske ortodoksnosti, marksistične analize, »anti-growth« gospodarstva. Negativen odnos do protekcionizma. Ter posebni ekonomski cilji.
5. **Socialna država in kvaliteta življenja.** To področje se deli na 7 kategorij. Pozitiven odnos do zaščite okolja, kulture, socialne pravičnosti, širjenja socialne države, omejevanja socialne države, širjenja izobraževanja in omejevanja izobraževanja.
6. **Struktura družbe.** To področje se deli na 8 kategorij. Pozitiven odnos do nacionalnega načina življenja, tradicionalne moralnosti, zakona in redu, družbene harmonije in multikulturalnosti. Negativen odnos do nacionalnega načina življenja, tradicionalne moralnosti in multikulturalnosti.
7. **Socialne skupine.** To področje se deli na 6 kategorij. Pozitiven odnos do delavskih skupin, kmetijstva, srednjega razreda in strokovnih skupin, nepriviligiranih manjšinskih skupin in neekonomskih demografskih skupin. Negativen odnos do delavskih skupin.

Pri uvrstitvi volilnih programov strank na levo ali desno dimenzijo bomo uporabili model, ki sta ga uporabila Michael Laver in Ian Budge v svoji raziskavi. Določili bomo 13 kategorij, ki so značilne za desno politiko, in 13 kategorij, ki so značilne za levo politiko. Nato bomo od seštevka desnih kategorij odšteli seštevek levih kategorij. V primeru, da je seštevek pozitiven, lahko predvidevamo da volilni program stranke zagovarja desno pozicijo, in če je seštevek negativen, lahko predvidevamo, da volilni program stranke zagovarja levo pozicijo.

Desne kategorije po Laverju in Budgeju:

1. Pozitiven odnos do vojske
2. Pozitiven odnos do svobode in človekovih pravic
3. Pozitiven odnos do konstitucionalizma
4. Pozitiven odnos do politične avtoritete
5. Pozitiven odnos do svobodnega podjetništva
6. Pozitiven odnos do ekonomskih vzodbud
7. Negativen odnos do protekcionalizma
8. Pozitiven odnos do ekonomske ortodoksniosti
9. Pozitiven odnos do omejevana socialne države
10. Pozitiven odnos do nacionalnega načina življenja
11. Pozitiven odnos do tradicionalne moralnosti
12. Pozitiven odnos do zakona in redu
13. Pozitiven odnos do družbene harmonije

Leve kategorije po Laverju in Budgeju:

1. Pozitiven odnos do antiimperializma
2. Pozitiven odnos do demokracije
3. Negativen odnos do vojske
4. Pozitiven odnos do miru
5. Pozitiven odnos do internacionalizma
6. Pozitiven odnos do regulacije trga
7. Pozitiven odnos do gospodarskega planiranja
8. Pozitiven odnos do protekcionalizma
9. Pozitiven odnos do nadzorovanega gospodarstva
10. Pozitiven odnos do nacionalizacije
11. Pozitiven odnos do širjenja socialne države
12. Pozitiven odnos do širjenja izobraževanja
13. Pozitiven odnos do delavskih skupin

V nadaljevanju bomo preučili tudi, katere so glavne kategorije, ki se najpogosteje pojavljajo v posamičnih volilnih programih strank. Predvsem se bomo osredotočili na preučitev kategorij, ki najbolje definirajo, oz. razvrščajo politične programe na desno oz. levo dimenzijo. Naredili

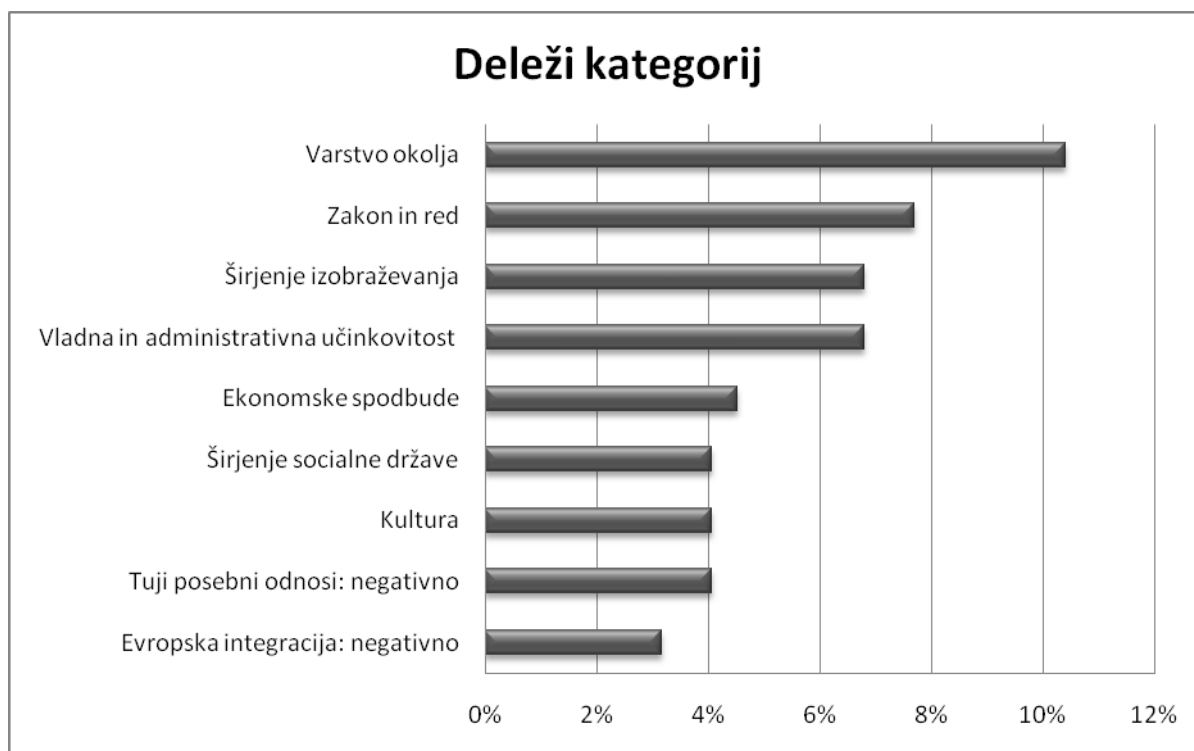
bomo tudi primerjalno analizo med usmerjenostjo strank na desno oz. levo dimenzijo ter primerjalno analizo med odnosi do socialne države. Analizirali in primerjali bomo tudi odnos volilnih programov strank do planiranega gospodarstva, tržnega gospodarstva in odnosa do mednarodnega miru.

8.2 Analiza volilnih programov

8.2.1 Analiza volilnega programa Slovenske nacionalne stranke

Slovenska nacionalna stranka je sprejela program stranke 4. 8. 2008 in predstavlja aktualizirana programska izhodišča sprejeta za volitve v državni zbor Republike Slovenije v letu 2008. Volilni program SNS lahko uvrstimo med krajše programe, saj zajem le 6 strani.

Graf 8.1: Deleži posameznih kategorij v volilnem programu SNS

Kategorija, ki je najbolj zastopana v programu stranke SNS, je varstvo okolja. V volilnem programu stranke 10,4 % trditev govori o varstvu okolja. Kategorija varstvo okolja vključuje skrb za podeželje, skrb za gozdove, skrb za naravne vire, skrb za nacionalne parke, ekološke izboljšave ... Druga najpogostejša kategorija trditev je zakon in red. Kar 7,7 % trditev govori

o zakonu in redu. Ta kategorija vključuje pozitiven odnos programa stranke do uveljavljanja vseh zakonov, delovanja proti kriminalu, podpori policiji in tršem odnosu sodišč. Veliko se pojavljajo tudi trditve, ki govorijo o širjenju izobraževanja ter učinkovitosti vlade in administracije. Obe kategoriji namreč predstavljata 6,7 % programa. Kategorija o širjenju izobraževanja govori pozitivno predvsem o širjenju in izboljševanju izobraževalnih ukrepov na vseh področjih. Medtem ko kategorija o učinkovitosti vlade in administracije govori o potrebi po izboljševanju učinkovitosti vlade in administracije, znižanju javne uprave, izboljševanju vladnih procedur in splošni poziv po pocenitvah vladnih in administrativnih procesov.

Zaslediti je tudi pojavljanje trditev, ki negativno govorijo o evropski integraciji in o posebnih tujih odnosih. Negativen odnos do evropske integracije vključuje sovražen odnos do Evropske skupnosti, nasprotovanje evropskim zakonom ter nezaupanje in nasprotovanje širjenja pristojnosti Evropske skupnosti. Medtem ko negativni posebni tuji odnosi v programu omenjajo predvsem Hrvaško in sosednje države.

Na podlagi modela po Laverju in Budgeju za uvrščanje volilnih programov na levo ali desno dimenzijo, lahko stranko SNS uvrstimo v desno dimenzijo. Rezultat, ki ga dobimo če od 13 desnih kategorij odštejemo 13 levih kategorij, je namreč 1,09 %. Ta rezultat nakazuje le rahlo uvrščenost na desno dimenzijo saj 1,09 % razlike predstavlja le majhen delež od 45,9%, kolikor znaša skupen seštevek desnih in levih kategorij znotraj volilnega programa.

Dve najpogostejši kategoriji, ki ju Laver in Budge opredeljujeta kot desne, sta pozitiven odnos do zakona in redu ter pozitiven odnos do ekonomskih vzpodbud. Pod kategorijo ekonomskih spodbud vključujemo potrebo po davčni in plačni politiki, ki bi sprožila podjetnost, spodbude za začetek podjetnosti ter potreba po finančnih spodbudah in subvencijah. Medtem ko najpogostejši levi kategoriji, ki sta se pojavljali v volilnem programu SNS, sta pozitiven odnos do širjenja izobraževanja in pozitiven odnos do širjenja socialne države.

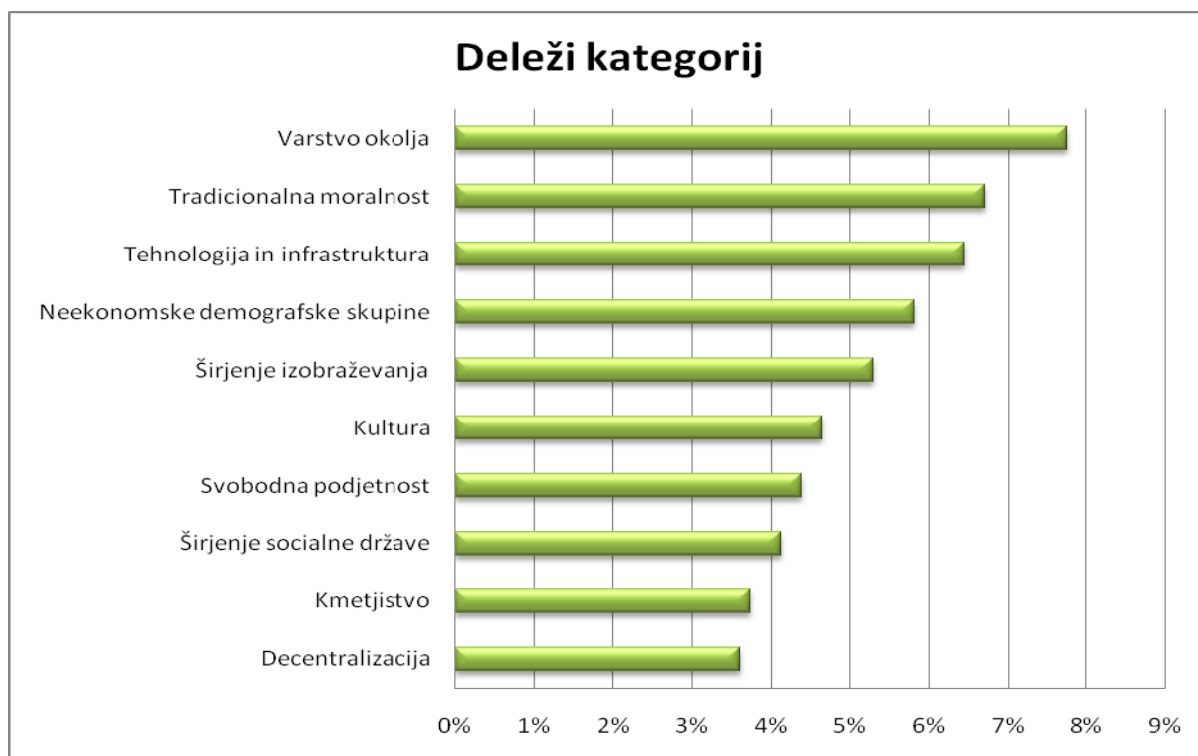
Če pri analizi volilnega program stranke SNS združimo model Laverja in Budgeja z modelom, ki so ga uporabili Budge, Robertson in Hearl, dobimo nekoliko drugačne rezultate. Če pri analizi programov uporabimo le dve najpogostejši desni in dve najpogostejši levi kategoriji po Laver-ju in Budge-ju in njun seštevek med seboj odštejemo po enakem

postopku, kot smo to naredili pri prejšnjih 13 kategorijah, dobimo rezultat 1,36 %. Pri tem rezultatu lahko z nekoliko večjo verjetnostjo uvrščamo volilni program stranke SNS na desno dimenzijo. Tej trditvi daje težo tudi dejstvo, da 1,36 % predstavlja večji delež od 23,1 %, kot pa je predstavljal delež 1,09 % od 45,9 %.

8.2.2 Analiza volilnega programa Slovenske ljudske stranke

Volilni program Slovenske ljudske stranke za volitve v državni zbor Republike Slovenije v letu 2008 je bil sprejet na kongresu 17. 11. 2007. Program je precej obširen in vključuje tudi pet resolucij, ki niso vključene v našo raziskavo.

Graf 8.2: Deleži posameznih kategorij v volilnem programu SLS

V volilnem programu stranke SLS najpogosteje zasledimo trditve, ki jih lahko uvrstimo v kategorijo varstvo okolja, saj 7,7 % trditev pozitivno omenja okolje in okoljsko politiko. Druga najpogostejša kategorija, ki se pojavlja v volilnem programu, je pozitiven odnos do tradicionalne moralnosti. Ta kategorija vključuje naklonjenost k tradicionalnim moralnim vrednotam, prepoved in potlačitev nemoralnosti in neprimerne obnašanja, ohranjanje stabilnosti družine in religije. Ta kategorija predstavlja 6,7 % vseh trditev.

Pogosto se pojavljajo tudi trditve, ki jih lahko uvrstimo v kategoriji pozitiven odnos do tehnologije in infrastrukture ter pozitiven odnos do neekonomskih demografskih skupin. Prva kategorija vključuje trditve, ki se nanašajo na pomembnost modernizacije industrije, metod transporta in komunikacije. Vključuje tudi pomembnost znanstvenega in tehnološkega razvoja v industriji ter potrebo po raziskavah. Druga kategorija vključuje trditve, ki se nanašajo na podporo določenih skupin kot se ženske, starejši ljudje, mlajši ljudje in posebne interesne skupine, ki potrebujejo pomoč oz. podporo. Zasedimo lahko tudi veliko število trditev, ki pozitivno govorijo o kmetijstvu in decentralizaciji.

Na podlagi modela po Laverju in Budgeju, ki uvršča strankarske programe na levo ali desno dimenzijo, lahko uvrstimo stranko SLS na desno dimenzijo. Rezultat, ki ga dobimo pri zgoraj opisanem načinu izračunavanja, je 6,74 %. To predstavlja že kar velik odstotek, ki govori v prid desni usmeritvi političnega programa stranke SLS, s katerim je nastopila na volitvah v državni zbor leta 2008. Skupni delež trditev, ki jih lahko vključimo v to opredelitev leve ali desne dimenzije, znaša 41,6 %. To pa pomeni, da lahko z veliko verjetnostjo uvrstimo program stranke v desno dimenzijo, še posebej če vključimo nekatere zadržke pri uvrščanju določenih kategorij na levo dimenzijo, ki jih bomo v nadaljevanju diplomskega dela tudi razložili.

Prva kategorija, ki jo uvrščamo v desno dimenzijo, je pozitiven odnos do tradicionalne moralnosti, ki predstavlja pomembno kategorijo za uvrščanje volilnih programov na desno ali levo dimenzijo. V volilnem programu stranke SLS je znotraj te kategorije najpogosteje zaznati pozitiven odnos do družine in religije oz. cerkve. Druga kategorija, ki jo uvrščamo v desno dimenzijo, je pozitiven odnos do svobodne podjetnosti. Pod to kategorijo lahko uvrstimo pozitiven odnos do pravic privatne lastnine, zasebnega podjetništva, svobodnega kapitalizma ter omemba superiornosti individualnih in zasebnih podjetij pred podjetji v državni lasti.

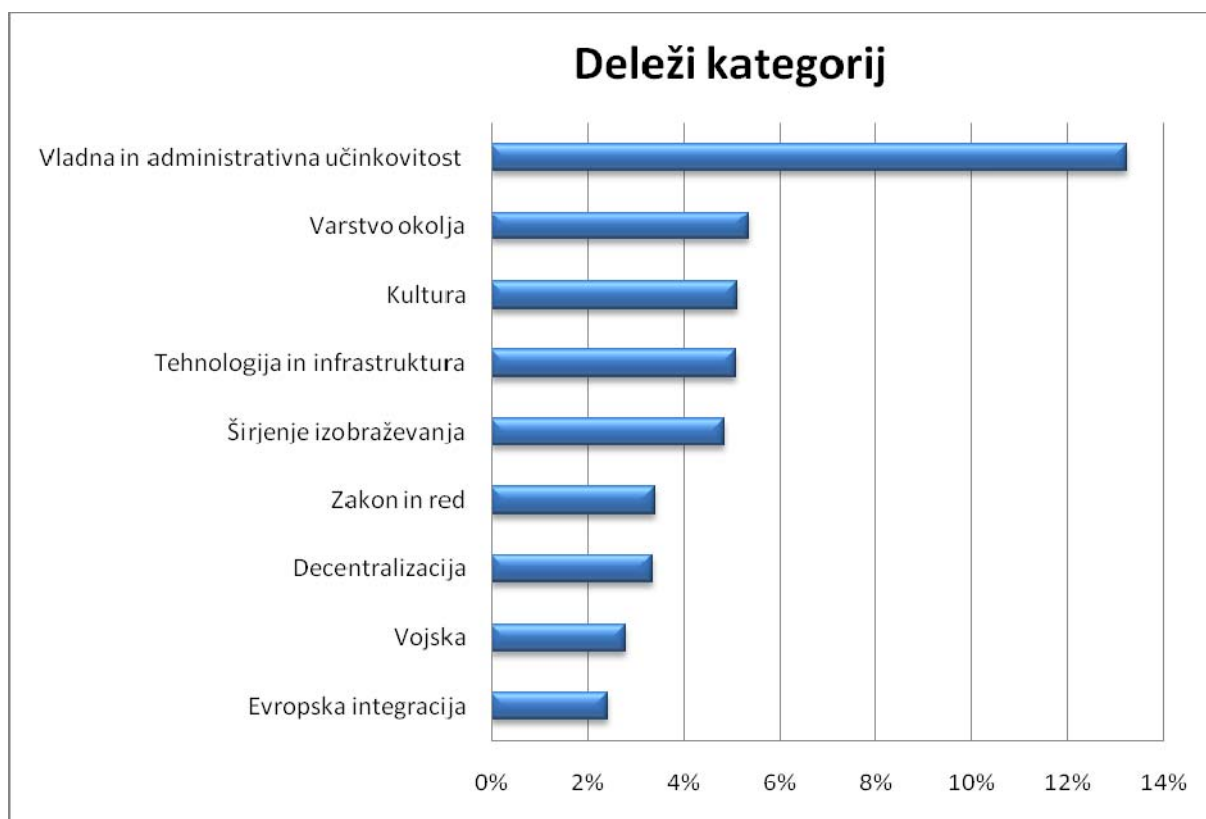
Najpogostejša kategorija, ki jo uvrščamo v levo dimenzijo po Leaverju in Budgeju, je pozitiven odnos do širjenja izobraževanja. Druga najpogostejša kategorija je pozitiven odnos do širjenja socialne države. Pri prvi kategoriji se lahko pojavi dvom o primernosti uvrstitve pozitivnega odnosa do širjenja izobraževanja v levo dimenzijo, saj lahko opazimo vključevanje te kategorije v vseh volilnih programih strank. Pogosto vključevanje in

zaznavanja te kategorije v vseh volilnih programih si lahko razlagamo na različne načine. Eden izmed razlogov je lahko tudi vpliv nedavno sprejete lizbonske strategije, ki ima za enega izmed ciljev vzpostaviti na znanju temelječe gospodarstvo, kar nakazuje na povečanje in izboljšanje izobraževanja

8.2.3 Analiza volilnega programa Slovenske demokratske stranke

Program Slovenske demokratske stranke za volitve v državni zbor Republike Slovenije v letu 2008 je bil sprejet 2. 7. 2008. Program stranke je razdeljen na 19 poglavij in ga lahko uvrstimo med obsežnejše programe. Značilnost volilnega programa stranke SDS je, da je vsako poglavje oblikovano kot celota in vsako pokriva svoje področje. Pri analiziranju programa je mogoče opaziti, da veliko trditev ni možno kodificirati v kategorije določene po kriterijih, ki so bili uporabljeni pri »Manifesto Research Group«. Veliko trditev v programu ne opisuje opredelitve stranke na določeno temo oz. področje politike, ampak bolj opisujejo obstoječe stanje in naštevajo obstoječa dejstva. Tako veliko trditev ne opisuje stališča stranke in so bolj deskriptivne narave.

Graf 8.3: Deleži posameznih kategorij v volilnem programu SDS

V programu stranke SDS so najpogostejše trditve povezane s kategorijo, ki govori o pozitivnem odnosu do vladnih in administrativnih učinkovitostih. Ta kategorija je v programu zastopana z 13,26 %, vključuje pa potrebo po izboljševanju učinkovitosti vlade in administracije, potrebo po izboljševanju vladnih procedur ter splošni poziv po pocenitvi vladnih in administrativnih procesov. Druga najpogostejša kategorija trditev, ki se pojavlja v volilnem programu, je pozitiven odnos do varstva okolja. Ta kategorija je v programu zastopana z 5,34 %.

V volilnem programu je dokaj pogosto zaslediti tudi kategorije trditev, ki pozitivno omenjajo kulturo, tehnologijo in infrastrukturo, širjenje izobraževanja, zakon in red, decentralizacijo, vojsko in evropsko integracijo. Vse te kategorije imajo delež v programu med 2 % in 5 %.

Na podlagi modela po Laverju in Budgeju, pri izračunavanju leve oz. desne orientiranosti volilnih programov strank, lahko uvrstimo program stranke SDS na desno dimenzijo. Rezultat, ki ga dobimo, je pozitiven in razlika med desnimi in levimi kategorijami znaša 1,82 %. Ta odstotek le z majhno gotovostjo uvršča program SDS na desno, saj je 1,82 % le majhen delež pri seštevkju desnih in levih kategorij, ki znaša 38,3%.

Pomemben podatek je tudi, da nobena izmed najpogostejših štirih kategorij trditev ne spada med kategorije, ki opredeljujejo levo ali desno dimenzijo. Torej lahko govorimo o volilnem programu, ki daje manjši poudarek delitvi na levo in desno dimenzijo. Tako so bolj pogoste kategorije trditev, ki se nanašajo predvsem na pozitiven odnos do vladne in administrativne učinkovitosti, do varstva okolja, do kulture ter do tehnologije in infrastrukture.

Najpogostejši kategoriji trditev, ki jih lahko uvrščamo v levo dimenzijo, sta pozitiven odnos do širjenja izobraževanja ter pozitiven odnos do širjenja socialne države. Prva kategorija predstavlja 4,86 % vseh trditev, medtem ko pozitiven odnos do širjenja socialne države predstavlja le 2,28 % vseh trditev.

Na drugi strani sta najpogostejši kategoriji trditev, ki opredeljujeta desno dimenzijo, pozitiven odnos do zakona in redu ter pozitiven odnos do vojske. Prva kategorija predstavlja 3,4 % vseh trditev. Medtem ko pozitiven odnos do vojske predstavlja 2,82 % vseh trditev. Kategorija pozitiven odnos do vojske vključuje trditve, ki omenjajo potrebo po ohranjanju in

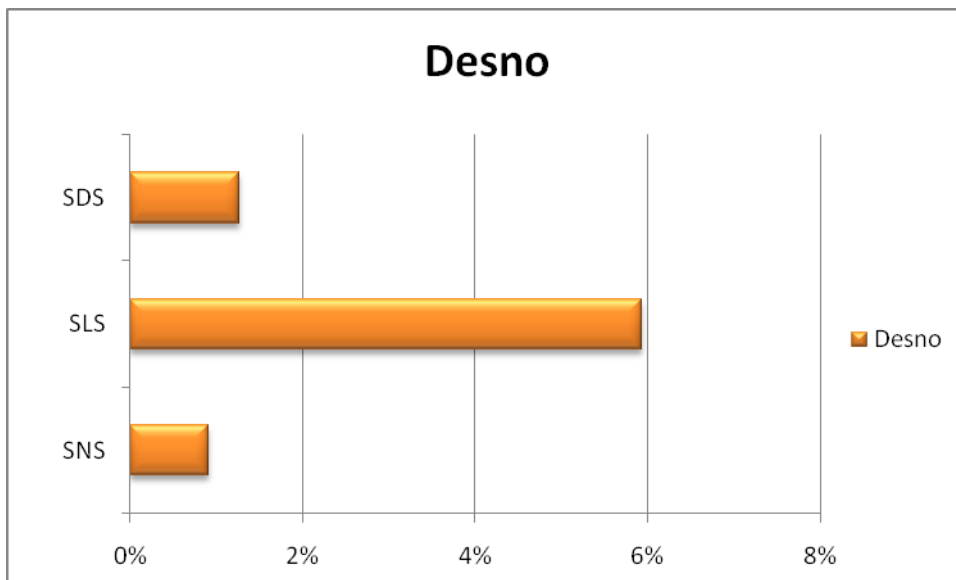
povečevanju vojaških izdatkov, modernizaciji oboroženih sil in izboljšanju vojaške moči, povečanju vojaških sil ter izboljšanje obrambe.

8.3 Primerjava volilnih programov

8.3.1 Umestitev na desno ali levo dimenzijo

Če uporabimo primerjalno metodo pri analiziranju volilnih programov strank SNS, SLS in SDS po modelu Laverja in Budgeja, ki umeščata stranke na levo ali desno dimenzijo na podlagi kodificiranja trditev na levo in desno dimenzijo, ugotovimo, da je stranka SLS najbolj desna, potem ji sledita stranki SDS in stranka SNS.

Graf 8.4: Primerjava volilnih programov SNS, SLS in SDS na podlagi umestitve na desno dimenzijo po Leaverju in Budgeju

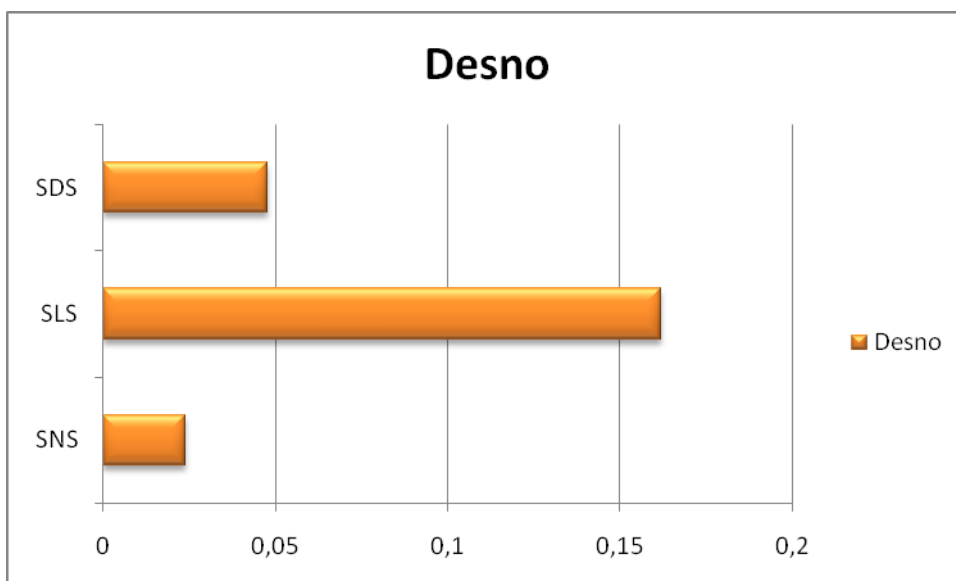
Razlike med strankarskimi orientacijami med levo in desno dimenzijo so sledeče: pri volilnem programu SNS imamo 1,09 % trditev v korist desne dimenzije, pri volilnem programu SLS imamo 6,74 % trditev v korist desne dimenzije in pri volilnem programu SDS imamo 1,82 % trditev v korist desne dimenzije. Na podlagi te raziskave lahko ugotovimo, da le pri SLS nekoliko bolj prevladujejo trditve, ki jih lahko smatramo za desno opredeljene medtem ko je pri SNS in pri SDS razlika med desno opredeljenimi in levo opredeljenimi trditvami zelo majhna.

Pomembna je tudi razlika med najpogostejšimi kategorijami trditev, ki opredeljujejo strankarski program kot desni. Tako se pri volilnem programu SDS kot tudi pri volilnem programu SNS najpogosteje pojavljajo trditve, ki pozitivno omenjajo zakon in red. Torej pozitivno govorijo o uveljavljanju vseh zakonov, uveljavljanju ukrepov proti kriminalu in podpirajo povečanje pristojnosti sodišč. Medtem ko pri volilnem programu SLS zasledimo največ trditev, ki pozitivno govorijo o tradicionalni moralnosti. Tako pri volilnem programu SLS zasledimo veliko trditev, ki omenjajo pozitivne vrednote družine, religije ter cerkve.

Če v primerjalno analizo volilnih programov vseh treh strank vključimo še model po Leaverju in Garryju dobimo nekoliko drugačne rezultate, ki pa se v osnovi bistveno ne razlikujejo od ugotovitev pri analizi programov s prejšnjim uporabljenim modelom.

Graf 8.5: Primerjava volilnih programov SNS, SLS in SDS na podlagi umestitve na desno dimenzijo po Leaverju in Garryju

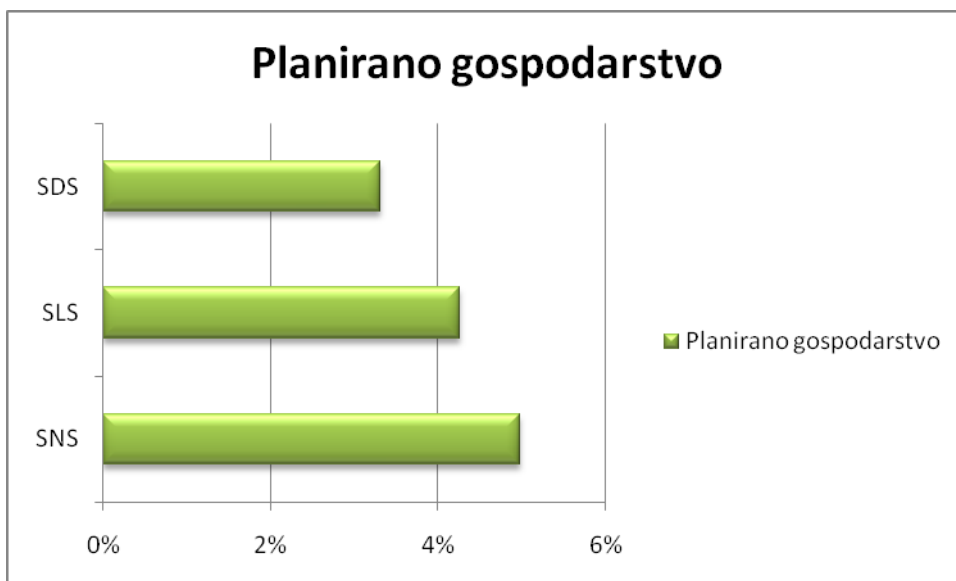

Pri tem modelu pridemo do podobnih ugotovitev, le da se nekoliko povečajo razlike med volilnimi programi strank. Tako pride do približanja volilnega programa SNS k sredini, medtem ko se volilni program SDS premakne nekoliko bolj v desno. Pri SLS pa ne pride do bistvenih sprememb pri določitvi usmerjenosti volilnega programa na desno dimenzijo.

8.3.2 Odnos do planiranega gospodarstva

Pri določitvi spremenljivke planirano gospodarstvo smo vključili tri kategorije trditev, ki smo jih uporabili pri analizi volilnih programov. Pri določitvi teh kategorij smo se zgledovali po načelih, ki so jih uporabili že v raziskovalni skupini imenovani »Manifesto Research Group«. Vključili smo naslednje tri kategorije trditev: pozitiven odnos do regulacije trga, pozitiven odnos do gospodarskega planiranja ter pozitiven odnos do nadzorovanega gospodarstva. Pozitiven odnos do regulacije trga vključuje regulacije, ki izboljšujejo delovanje privatnega podjetništva, vključuje ukrepe proti monopolom in združenjem ter vzpodbuja ekonomsko tekmovalnost. Pozitiven odnos do gospodarskega planiranja vključuje dolgoročno ekonomsko ter gospodarsko planiranje v obliki posvetovanja oz. nakazovanja smernic. Pozitiven odnos do nadzorovanega gospodarstva vključuje direktno politično kontrolo gospodarstva. Torej intervenistično poseganje države v ekonomski sistem.

Graf 8.6: Primerjava odnosa volilnih programov do planiranega gospodarstva

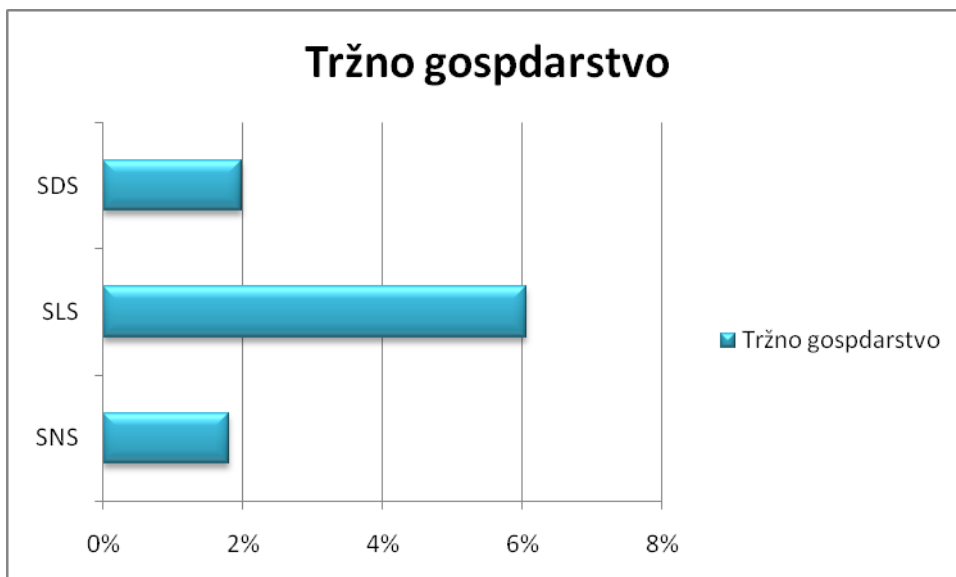

Iz zgornjega grafa je razvidno, da ne obstajajo velike razlike med odnosi do planiranega gospodarstva. Najbolj pozitivno ocenjujejo planirano gospodarstvo pri SNS in ga omenjajo v volilnem programu stranke z 4,98%. Pri SLS zasledimo pozitiven odnos do planiranega gospodarstva pri 4,26 % trditev v volilnem programu, medtem ko pri SDS zasledimo pozitiven odnos do planiranega gospodarstva le pri 3,3 % trditev.

8.3.3 Odnos do tržnega gospodarstva

Pri analiziranju odnosa volilnih programov strank do tržnega gospodarstva bomo uporabili dve kategoriji trditev. Prva kategorija trditev zajema pozitiven odnos do podjetništva, druga kategorija trditev pa zajema pozitiven odnos do ortodoksne ekonomije. Ta kategorija vključuje potrebo po tradicionalni ortodoksni ekonomiji, zmanjševanju proračunskega dolga ter varčevanje v primeru krize. Vključuje tudi pozitiven odnos do tradicionalnih ekonomskih institucij, kot so bančni sistem ter trg vrednostnih papirjev. Pomembno pozornost daje tudi močni valuti.

Graf 8.7: Primerjava odnosa volilnih programov do tržnega gospodarstva

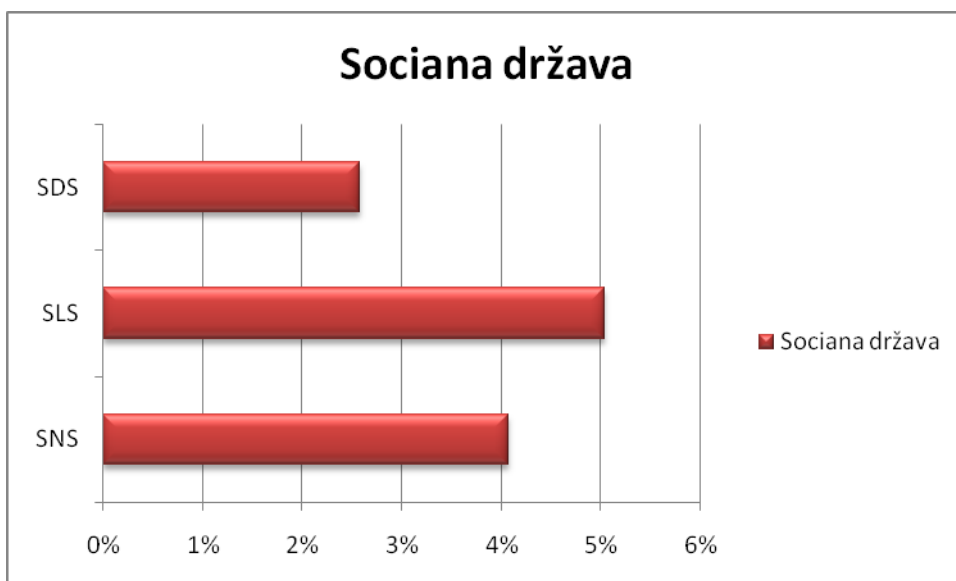

Na podlagi pridobljenih rezultatov pri odnosu volilnih strank do tržnega gospodarstva vidimo, da so razmerja med volilnimi programi strank zelo podobna razmerju pri uvrščanju volilnih programov strank na desno dimenzijo. Najbolj pozitiven odnos do tržnega gospodarstva ima tako SLS, ki ima 6,06 % trditev vključenih v to kategorijo. Medtem, ko imata SNS 1,81 % trditev in SDS 1,99 % trditev vključenih v to kategorijo. Torej pri odnosu volilnih programov strank do tržnega gospodarstva je zanimivo predvsem skoraj identično razmerje med rezultati, ki smo jih dobili pri uvrščanju strank na desno oz. levo dimenzijo, ki pa pri svojem izračunavanju vključuje tudi obe zgoraj uporabljeni kategoriji.

8.3.4 Odnos do socialne države

Pri določanju odnosa volilnih programov strank do socialne države smo ravno tako vključili dve kategoriji trditev. Prva kategorija trditev opisuje pozitiven odnos do širjenja socialne države, druga kategorija trditev pa vključuje pozitiven odnos do socialne pravičnosti. Pozitiven odnos do socialne pravičnosti vključuje koncept enakosti, potrebo po pravični razdelitvi sredstev, odstranitvi razrednih prepek ter konca različnih diskriminacij.

Graf 8.8: Primerjava odnosa volilnih programov do socialne države

Rezultati pri tej analizi so nekoliko presenetljivi, saj je volilni program stranke, ki je uvrščena najgloblje v desno dimenzijo hkrati tudi največkrat pozitivno omenja socialno državo. Tako imamo pri SLS 5,03 % trditev v volilnem programu, ki pozitivno omenjajo socialno državo. Sledi ji SNS, ki ima 4,07 % trditev, ter SDS, ki ima le 2,57 % trditev namenjenih pozitivnemu odnosu stranke do socialne države.

9 ZAKLJUČEK IN UGOTOVITVE

Na začetku smo postavili tri hipoteze, ki smo jih skozi teoretični del in potem v empiričnem delu diplomskega dela preverili. Med hipotezami je prišlo do razlik v zanesljivosti njihove potrditve, saj se pri dveh hipotezah zdi da jih le s težka potrdimo. Pa podrobneje pogledjmo vse tri hipoteze, stranke ter njihove volilne programe.

H1: Volilni program stranke SNS na parlamentarnih volitvah leta 2008 opredeljuje SNS kot desno stranko.

V primeru volilnega programa Slovenske nacionalne stranke lahko le z majhno verjetnostjo trdimo, da jo njen volilni program opredeljuje kot desno stranko. V volilnem programu SNS namreč najdemo le 1,09 % trditev več v korist desne dimenzije. Ta odstotek nima dovolj teže, da bi lahko govorili o značilni desni politiki oz. značilnem desnem volilnem programu.

Pri volilnem programu SNS je pomembno omeniti, da je bil daleč najkrajši izmed treh in da je zaradi tega bila analiza najmanj verodostojna, saj kot smo omenili, je potrebno za verodostojno analizo primerno dolg volilni program, ki zajema zadostno število podatkov, s katerimi lahko ovrednotimo program kot desni oz. levi.

Druga točka, na kateri izgublja verodostojnost analiza volilnega programa SNS, je velikost stranke ter njena želja pri participaciji v vladi. Majhne stranke, med katere, z majhno stopnjo diskrecije, štejemo tudi SNS, naslavljajo bolj specifične teme, ki ponavadi niso ideološko opredeljene. Podobno velja tudi za stopnjo participacije v vladi. Stranke, ki so namenjene v opozicijo, oz. se ne vidijo v vladi, ponavadi pišejo bolj specifične programe.

Pri preučevanju volilnega programa SNS je verjetno potrebno omeniti še eno pomembno lastnost te metode analiziranja volilnih programov. Gabel in Huber namreč menita, da je glavna šibka točka te metode nezaznavanje ekstremne desnice in ekstremne levice. Pri rezultatu analize se namreč stranke ekstremne desnice skoraj vedno pozicionirajo bolj proti sredini.

H2: Volilni program stranke SLS na parlamentarnih volitvah leta 2008 opredeljuje SLS kot desno stranko.

V primeru volilnega program Slovenske ljudske stranke lahko z nekoliko večjo verjetnostjo trdimo, da predstavlja desno politiko. V tem primeru lahko z večjo verjetnostjo potrdimo našo hipotezo. Razlika med levimi in desnimi kategorijami trdite znotraj programa namreč znaša 6,74 %, kar je dokaj visok odstotek.

V volilnem programu SLS predvsem izstopajo trditve, ki nakazujejo pozitiven odnos do tradicije in družine. To je ena izmed glavnih desnih politik, ki jo Slovenska ljudska stranka največkrat omeni v svojem programu.

Razlika med levimi in desnimi kategorijami trditev bi bila še večja če bi zmanjšali pomen leve kategorije, ki se nanaša na širjenje izobraževanja. Širjenje izobraževanja so sprejele vse stranke v slovenski parlamentarni demokraciji, podobno kot odnos do okolja, ki je nekoč veljal za bolj levo politiko. Pogost pojav kategorij trditev, ki se nanašajo na širjenje izobraževanja, lahko povežemo s sprejetjem lizbonske strategije, ki predvsem poudarja izobraževanje. Lizbonska strategija namreč predvideva v Evropi na znanju temelječe gospodarstvo. To idejo je verjetno povzela večina strank, tudi zaradi povezovanja z evropskimi strankami.

Zanimiv podatek, ki se pojavi pri primerjavi vseh treh volilnih programov, je, da Slovenska ljudska strank daje največji poudarek socialni državi, kljub temu da ima največji delež desnih kategorij trditev.

H3: Volilni program stranke SDS na parlamentarnih volitvah leta 2008 opredeljuje SDS kot desno stranko.

V primeru volilnega programa Slovenske demokratske stranke lahko le z majhno verjetnostjo potrdimo hipotezo. Pozitiven delež desno opredeljenih kategorij trditev v programu znaša le 1,82 %. Ta delež je nekoliko večji kot pri SNS in se še nekoliko poveča, če upoštevamo

veliko količino nekodificiranih trditev znotraj programa SDS. To je razvidno tudi pri prejšnji primerjavi političnih programov na dimenziji levo-desno po Leaverju in Garryju.

V primerjalni analizi med volilnimi programi vseh treh strank smo ugotovili, da ima volilni program Slovenske demokratske stranke najmanjši delež kategorij trditev, ki pozitivno omenjajo tržno gospodarstvo, planirano gospodarstvo in socialno državo.

Torej je glavna značilnost programa Slovenske demokratske stranke zagovarjanje stališč, ki jih ni mogoče opredeliti kot leve ali desne. Na podlagi te ugotovitve, bi lahko z majhno stopnjo tveganja uvrstili Slovensko demokratsko stranko na desno sredino.

10 LITERATURA

- Betz, H. Georg in Stefan Immerfall. 1998. *The new politics of the right: neo-populist parties and movements in established democracies*. Basingstoke: Macmillan.
- Bobbio, Norberto. 1995. *Desnica in levica: razlogi in pomeni političnega razlikovanja*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Budge, Ian. 2000. Expert judgements of party policy positions: Uses and limitations in political research. *European Journal of Political Research* (37): 35-48.
- Gabel, J. Matthew in John D. Huber. 2000. Putting Parties in Their Place: Inferring Party Left-Right Ideological Positions from Party Manifestos Data. *American Journal of Political Science* 44(1): 94-103.
- Gomez, Braulio in Sonia Alonso. 2008. *Regional manifestos project: extending the manifesto dataset to sub-national elections*. Dostopno prek: <http://www.iesaa.csic.es/es/regionalmanifestos/Regional%20Manifestos%20Project.pdf> (9. januar 2009).
- Hainsworth, Paul. 2000. *The politics of the extreme right: from the margins to the mainstream*. London, New York: Pinter.
- Hug, Simon in Tobias Schulz. 2007. Left-right positions of political parties in Switzerland. *Party politics* 13(3): 14-56.
- Klingemann, H. Dieter in Dieter Fuchs. 1995. *Citizens and the State*. Oxford: Oxford University Press.
- Klingemann, Hans-Dieter, Andrea Volkens, Judith Bara, Ian Budge in Michael Macdonald. 2006. *Mapping Policy Preferences II: Estimates for Parties, Electors, and Governments in Eastern Europe, European Union and OECD 1990-2003*. Oxford: Oxford University Press.

- Kuzmanić, Tonči in Ciril Oberstar. 2003. *Nova desnica: zbornik predavanj 3. Letnika Delavsko-punkerske univerze Ljubljana*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Laver, Michael in Ian Budge. 1992. *Party Policy and Government Coalitions*. Houndmills: The MacMillan Press.
- Ray, John. 2004. Explaining the left-right divide. *Society* 41(4): 70-78.
- Rizman, Rudi. 1998. Radikalna desnica na Slovenskem. *Teorija in praksa* 35(2): 249-270.
- *Sedežni red v DZ RS*. 2008. Dostopno prek: http://www.dzrs.si/fileadmin/dz.gov.si/pageuploads/DZ/dogodki/sporocila_za_javnost/borut/SedezniRed20081217_01.pdf (14. januar 2009).
- Sruk, Vlado. 1995. *Leksikon politike*. Maribor: Obzorja.
- Szczerbiak, Aleks in Sean Hanley. 2006. *Centre-right parties in post-communist East-Central Europe*. London, New York: Routledge.